

Педагог

№4 (64)
(Шілде-Тамыз)
(Июль-Август)
2021

Журнал екі айда бір рет шығады / Журнал выходит один раз в два месяца

Журнал 2011 жылдың қаңтар-ақпан айынан
бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады.
Журнал издается с января-февраля
2011 года на казахском и русском языках

Республикалық ғылыми-әдістемелік
педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический
педагогический журнал

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Р. Шөкейқызы. Арманға қол жеткізген.....	3
Е. Кап. Студенттерді рухани-адамгершілік негізінде тәрбиелеудің жолдары.....	5
Н. Абдрахманова. Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын проблемалық бағытталған модель арқылы дамыту.....	6
Г.Бектасова, А.Сатиев. Оқушылардың жоғары ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар.....	9
Ж. Онгарбай. Есеп шартын талдау тапсырмалары арқылы 8-сынып оқушыларының есеп шығару дағдыларын дамыту.....	11
Х. Закерия, Е. Едрисов. Көркем жазу – көркем ойдың жемісі.....	14
Р. Бейсенова, Д. Рахимова, М. Мухамбедьярова. Оқушылардың аргументативті қорытынды жасау дағдысын дамыту.....	16
Ж. Темирова. Грамматиканы коммуникативтік мәнмәтінде оқыту – функционалдық сауаттылықты дамытудың бір жолы.....	19
А.Т. Лепесбаева. Оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын дамыту жолдары.....	21
Г. Абиева, Ж. Аубакирова. Деконструкция аутентичных источников как способ развития навыков аргументации учащихся старшей школы в контексте рассматриваемой проблемы.....	23
З. Алишпаева, С. Бекбаева, Л. Старовойтова, К. Муратов, О. Ткаченко. Формирование дивергентного мышления у учащихся в процессе решения учебных задач.....	26
Д. Аубакирова, Ю. Варюта. Интерактивное взаимодействие на уроках английского языка в условиях он-лайн обучения.....	30
Ж. Байгарина, Г. Бейсенбаева, А. Увалиева, Л. Усманова. Организация групповой формы работы в условиях дистанционного обучения на уроках математики, как средство формирования учебного сотрудничества.....	33
Г. Ермуханова, А. Токсанова. Выигрышные методы и приемы дистанционного обучения на уроках истории и математики.....	35
Б. Тургумбаева. Применение стратегии интерактивного чтения на уроках английского языка.....	38
I. Nurgalieva, O. Kornilova, O. Plyushko, S. Kargulova. Enriching learners' vocabulary through online platforms in a distance learning environment.....	40
A. Abdulmanova, A. Kairat, Zh. Ordabayeva, A. Sergaliyeva. Developing students' speaking skills by means of communicative strategies.....	42
A. Askarova. Development of primary students' writing skills in online teaching.....	43

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Бас редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

ҚР Мәдениет және ақпарат
министрлігінде
15.02.2010 ж. Астана
қаласында тіркеліп, №10712-Ж
куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
10.08.2021 ж.
Офсеттік басылым.
Тапсырысы: 320.
Басылым индексі: 74312

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел.: 8 777 194 94 58,
8 777 303 37 67.
Эл.пошта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал <<RADO Print>>
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат РАЙМҚҰЛОВА

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА: РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп Ғылым Академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім Академиясының вице-президенті.

А. Миразова — Алматы қаласы, №159 мектеп-гимназиясының директоры, ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек Ері.

Р. Кіршібаева — Алматы қаласы, №145 мектеп директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары.

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Журнал зарегистрирован в Министерстве культуры и информации РК в г. Астане. Выдано свидетельство №10712-Ж от 15.02.2010 г.

Подписано в печать 10.08.2021 г.
Печать офсетная.
Заказ 320.

Подписной индекс: 74312

Учредитель:

ТОО «Педагог LTD»

Адрес: 050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

сот.т.: 8 777 1949458,

8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

<<RADO Print>>

г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word бағдарламасына жазып жіберіңіз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны и сохранены в программе Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц, шрифт Times New Roman. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте на электронную почту (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Арманға қол жеткізген

Мұхамедқали БАЙМҰҚАНОВ,
Қазақ экономикалық университетінің профессоры.
Журналистер одағының, Халықаралық Жазушылар
одағының мүшесі.

Қазақстанның Құрметті журналисі,
Қазақстанның Мәдениет қайраткері.
Қазақстан Журналистер конгресінің лауреаты.
Қарағанды қаласы.

Қарағанды облысы, Ақтоғай ауданы Қызыларай бөктерінде дүниеге келген. Еліміздің бір тума қоғам қайраткерлері Әлихан Бөкейханов пен Әлімхан Ермеков туған қасиетті елдің тумасы. Жас кезінен бастап Еуропа классиктерін іздеп жүріп оқыған. Оқысам, білсем, көрсем деген әдемі арманмен әдебиет пен мәдениетке жаны жақын жүрді. Ұлы бабамыз Абай айтқандай, «Ұйықтаған ойды кім түртпек, көңілде сәуле болмаса» демекші, уақытын босқа шығындамай жан-жақты, сергек көңілді, тамаша өмірге құштарлық мол қуат көзін ашуға мүмкіндік берді.

Мұхамедқали Баймұқанов — «Абылай заманы» тарихи деректі романының және «Адамды өз атымен атайтын халық» атты көлемді еңбектің, «Қызыларай баурайында» атты эссенің авторы. Осы роман жөнінде белгілі тұлға Мырзатай Жолдасбеков жағымды пікір білдірген. Бұдан басқа да кітаптар мен жинақтарда жарияланған шығармалары бар. Орталық газеттерден бастап, облыстық газеттерде де басты тұлға

ретінде көп жазылды. Атап айтқанда, Сарыарқаның жүз томдығында «Жәдігер», Сейтхан Исаевтың «Ұстаз болу — бір бакыт» атты кітабында, Мамай батыр туралы кітапта, Қараменда би туралы көлемді еңбекте басқа да ақын-жазушылардың кітаптарында бұл адамның аты ризашылықпен аталған. Өзі де біраз ақын-жазушылардың кітаптарына алғысөз, рецензиялар жазған. Мұхад саналы ғұмырында мәдениет қызметкері бола жүріп, өнердің, білімнің көптеген салаларымен де өз бетінше айналысып ғылыми атақ алған.

Поэзиялық шығармаларын қазақ және орыс тілінде де жазды. Белгілі аудармашы, Халық ақыны Кенішбай Жұбандықұлының өткен ғасырда жазылып академияда жатып қалған қолжазбасын түркі-шағатай емлесінен аударған. Араб тіл білімі ғылымының түркі-шағатай жазулары бойынша ориенталист-кадактолог. Туған халқының әдебиетін, ән-күйін қадірлеп, оны кейінгі ұрпаққа берумен шұғылданып келе жатқан қайраткер. Өзі де бір өнер адамы дәрежесінде халқының әнін де айтып, күмбірлетіп күйін де шертеді.

Қарқаралы қаласындағы Құнанбай қажы мешітін жаңартуға қатысып, бүкіл құжаттарын дайындаған алғашқы адам болып саналады. Жеті жылдай соның атқарушы директоры және имамы болды. 1998 жылы Қарағанды қаласына келіп, 54 жасында күллі мамандығын жаңартады. Жаратылысынан талантты да, дарынды ағамыз аударма мен көркем шығарма жаза бастайды. Тележурналистикаға осы жылдары келіп, күні бүгінге дейін «5 арна» телеарнасында «Жақсылардан ғибрат» айдарымен авторлық бағдарлама жүргізіп, жемісті шығармашылық жұмыс атқарып келеді. Жиырма жыл осы телеарнада жүргізген авторлық «Жақсылардан ғибрат» бағдарламасы — шын мәнінде Тәуелсіздігіміздің айнасы іспетті. Бұрын аттары өшуге шақ қалған өткен дәуірдегі қазақ зиялыларымен бірге бірнеше жүздеген халқымыздың игі жақсыларының атын атап, түсін түстеп, олардың есімдерін кейінгі ұрпаққа жеткізу үшін көп зерттеулер жасап, айтулы жұмыстар жүргізді. Бір айтатын нәрсе: осы авторлық бағдарлама әзірше республикада біреу ғана.

2003 жылы қыркүйек айында Сауд Королі Фахд бин Абдул ғазы Ад-даулидың шақыруымен бір топ қазақ зиялы азаматтарының қатарында Сауд королінің қонағы болып және қажылық парызын да өтеп қайтты. Бүгінгі күндері белсенді қоғамдық жұмыста. Біріккен Ұлттар Ұйымының аясында құрылған Қазақ Халықаралық Шығармашылық Бірлестігінің Қарағанды облысындағы директоры. Біріккен Ұлттар Ұйымы аясында құрылған Қазақ-Халықаралық

Бейбітшілік қорының Алтын медалінің және осы қордың Абылайхан атындағы Алтын медалінің иегері. «Ел ардақтысы» Құрметті атағының иесі. Түркі әлемінің Ататүрік медалімен, Халықаралық ұйымның М. Шолохов медалінің иегері.

Бақытты балалық шақтың қызығын дұрыстап қызықтай алмаған жасөспірім бала, бес жасынан бастап үйдегі ересек ағаларынан кітап оқуды үйренеді. Қыстыкүндері ауылдың шал-кемпірлеріне «Мың бір түнді» оқып беретіні есінде қалыпты. 1952 жылы «Әдебиет және искусство» кейіннен «Жұлдыз» журналында шыққан Қалижан Бекхожинның «Дударай» поэмасын да ауылдастарға оқып беріп баталарын алып жүріпті.

Алпысыншы жылдардың басында әскер қатарына алынады. Ол уақытта әскер мерзімі үш жыл болатын. Әскерде тәртіп соғыстан кейінгі жылдары да босаңсымаған қатал еді. Анда-санда аса тәртіпті болғанның өзінде бір күндік демалысқа шықса, МГУ-ға жағалап баратын. Есебін тауып, көп күтіп жүріп араб тілінің профессоры атақты Шербатовқа кіріп, арабша оқығысы келетінін айтады. Ол уақытта араб тілі Ташкент университетінде болған, кейіннен Патрис Лумумба атындағы университетінде оқытылды. Алматыда қазақ университетінде кейіннен ашылғанын да еске сала кеткен дұрыстау болар.

Шербатов сіз солдатсыз ғой, дегенмен талабыңыз дұрыс екен деп, өзінің ассисенті Вячеслав Рыбаков деген жігітті шақырып алып, мына жігіттің талабына көмектесіңіз, уақыты келгенде келіп тұрады деп тапсырады. Осының өзі балаң жігітке қанат бітіргендей болды. Тәуелсіздік алған жылдардың бас кезі, Астанадағы бір форумда Мәскеуден келген Шығыстану институтының директоры, Ресей Ғылым академиясының академигі Вячеслав Рыбаковты Мұқаң танып амандасып, сол күндерді еске түсіріп, бірге суретке түседі.

Кітаптарды іздеп жүріп оқитын талапкер жігіт Күлтегін жазбаларын тұңғыш оқып, ажыратқан швед ғалымы Томсон туралы кітапты қызығушылықпен бас алмай оқиды. Осыдан кейін Египтологияға 150 жыл толуына орай шыққан қызық кітапқа кез болады. Мұқаң, небары 22 жастағы француз ғалымы Жан-Франсуа Шампольонды да құмарта оқыған. Сфинктегі және Пирамидалардағы иероглифтерді оқыған. Тума талант деген осындай-ақ болар. Міне, осы себептер де кейіннен Мұқанды арабистикаға алып келді. Араб тіл ғылымының салалары көп. Аса бай тіл, сөз жасау мүмкіндігі де орасан. Ол біздің қазақ тіліне де жат емес. Қазақ тілінде араб тілінен кірген 18 мыңға жуық сөз бар делінеді. Жасы жер ортасына келгенде Мұқаң арабистикаға қатты ден қояды. Қазақ ғалымы Ақыжан Машановпен де осы тұрғыда достасады. Шетелден елін аңсап келген үлкен теолог-діндар ғалым Халифа Алтаймен де кездесіп, достасады. Осы достықтың нәтижесі болар, Қарқаралыдағы Құнанбай қажы мешіті ашылған жылдары

Мұқаң Мединада басылып шыққан сапалы қағазбен көркем безендірілген, Құран Кәрімнің мыңдаған данасын Қарқаралы және одан да басқа аудандарға да тарату бақытына ие болыпты.

Бізбен сұхбатында, жан-жақты білімді ағамыз былай дейді: «Астана мен Алматы қалаларындағы мұрағаттарда ескі қолжазбалар сыңсып тұр, оларды зерттеуді ешкім де қажет етпейтін сияқты. Кандидаттық, докторлықты қорғағандар көбіне кеңестік кезеңдегі орыс деректеріне сүйенген және осы саладағы ғалымдарымыз тіл білімі және тарихшы ғалымдарымызды айтсақ, олар да өздеріне бұл маңызды саланы ол уақытта ешкім оқытпағанын желеу етеді». Ертеде Мәскеу қаласында болып, «Жас тұлпар» ұйымымен тығыз араласты, сенімді бір мүшесі болды. Ұйым басшысы Мұрат Мұхтарұлы Әуезовпен, Бахтияр Тайжанмен, Сәбетқазы Ақатаймен қарым-қатынаста болды. Жас тұлпар идеяларын әскери бөлімдерге таратуда күш-жігер жұмсады. Сол қозғалыстың аяғы да қайырлы болды, Тәуелсіздігіміздің туы желбірегеніне де отыз жылға таяп қалыпты.

Қарқаралы аймағының мәдени жұмыстарына еңбек сіңірді. Ауыл сахналарына сценарий, скетчтер жазды. Аудан, ауыл театрларын құруға атсалысты. Тұңғыш «Әжелер» ансамблін Қарқаралыда, Нұркен ауылында құрды, бұл Ұлы Жеңістің 40 жылдығына орай болатын. Бұл қойылымды Қарағандыға әкеліп циркте қойғанда ішінде ине шаншар жер болмаған. Талантты режиссер Ерсайын Тәпенев екеуі көп еңбектенді. Осы негіздегі ансамблдер күні бүгінге дейін жер-жерде жұмыс атқаруда.

Мұқамедқали Баймұханов арман белестерінен асты, жазушы ретінде біраз көлемді шығармалар жазды. «Абылай заманы» романы тыңғылықты сараптаудан өтіп ғаламтордың сайтына жүктелген. Жиырма жылдан бері жақсылардың атын атап теледидар алдына әлі де тың, сергек ойымен шығып келеді. Арабтың қадим емлесімен зар заман ақындарының бірі Кенішбай Жұбандықұлын түрік-шағатайдан бастап аударып, жарыққа шығарды. Жер-жерден вацап желісі арқылы ескі-көне көктас ескерткіштердегі жазуды ажыратып оқып беру жөнінде де өтініштер келіп түсуде. Қазір жетпістің сенгіріне шықса да көңілі жас, ойы сергек, сезімтал. Жайдары мінезді жайсаң ағамыздың бәйбішесі, ұстаз Зекенай Оразбекқызы екеуінің Ербақыт атты арқасүйер азаматы ҚР ПМ Бәрімбек Бейсенов атындағы Қарағанды академиясында кафедра басшысы қызметінде. Қыз баласы Бану банк қызметкері. Бір-бірін түсінісіп, сыйласқан ата мен әжеге Жантөре, Тоқтамыс, Мадияр атты немерелерді қызықтап, Алланың берер жасын жасай берсін демекпіз.

Рымтай ШӨКЕЙҚЫЗЫ,
ҚР Журналистер одағының мүшесі.
Қарағанды қаласы.

Студенттерді рухани-адамгершілік негізінде тәрбиелеудің жолдары

Адамгершілік — адам бойындағы ең құнды қасиеттердің бірі әрі бірегейі. Адамның жақсы не жаман болуының көрсеткіші, жүрегінің айнасы. Адамгершілік қасиетті адам ең әуелі отбасынан алады. «Ұяда не көрсе, ұшқанда соны іледі» деп, дана халқымыз да бекер айтпаған. Отбасынан бөлек айналасындағы адамдардың, қоршаған ортаның, сондай-ақ, білім беру ошақтарының, яғни балабақша және мектептердің ықпалы зор. Орта арнаулы білімді алып, ақылы толықсып, жоғарғы оқу орнына келген әр студент университетке өзінің ойы, жеке мінез-құлқы бар тұлға ретінде қалыптасып келеді.

Әл-Фараби бабамыздың «Тәрбиесіз берілген білім — адамзаттың хас жауы» деген құнды пікірі әлі күнге өзектілігін жойған жоқ. Шын мәнінде бүкіл адам болмысы осы тәрбиеге тікелей байланысты. Студенттерді рухани-адамгершілікке тәрбиелеу маңызды мәселелердің бірі.

Алдымен адамгершілік және мораль сөздеріне анықтама беріп алайық. Уикипедия ашық энциклопедиясындағы анықтамаға сүйенсек, адамгершілік — адам бойындағы гуманистік құндылық, әдеп ұғымы. «Кісілік», «ізгілік», «имандылық» тәрізді ұғымдармен мәндес. Адамгершілік — адамшылық, каталдықпен салыстырғанда жақсылық тілеу қарым-қатынастары. Халықтық дүниетанымда мінез-құлықтың әр түрлі жағымды жақтары осы ұғымнан таратылады.

Сондай-ақ, «Адамның адамшылдығы — ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады» деген Абай даналығын да жоққа шығара алмаймыз.

Morality is one of the most valuable and unique qualities of a person. An indicator of what is good or bad for a person, a mirror of his heart. Moral sanctity is derived primarily from the family. It is not for nothing that our wise people say: «what you see in the nest, when you fly use». In addition to the family, the influence of other people, the environment, as well as educational centers, i.e. kindergartens and schools, is great. Get a secondary special education. every student who comes to a higher educational institution with a paid full-time education comes to the university as a person who has his own thoughts, his own behavior.

Al-Farabi's valuable opinion that “education without education is the enemy of humanity” has not yet lost its relevance. In fact, all human existence is directly related to this upbringing. Spiritual and moral education of students is one of the most important issues.

Let's first define the words morality and morality. According to the definition in the Wikipedia open encyclopedia, morality is a humanistic value in a person, the concept of ethics. It is associated with such concepts as “manhood”, “virtue”, “morality”. “I’m sorry,” he said, “but I don’t know what you’re talking about.” In the popular

worldview, various positive aspects of behavior are derived from this concept.

We can also not deny the wisdom of Abai: “humanity is from Reason, Science, a good father, a good mother, a good friend, a good teacher.”

Нравственность — одно из самых ценных качеств человека. Показатель того, что человеку хорошо или плохо, зеркало его сердца. Нравственные качества человек берет в первую очередь из семьи. Не зря же наш мудрый народ говорил: «что в гнезде увидишь, то в полете используешь». Помимо семьи большое влияние оказывают окружающие люди, окружающая среда, а также очаги образования, то есть детские сады и школы. Получив среднее специальное образование. каждый студент, поступающий в вуз, формируется как личность со своим мышлением, личным поведением.

Зерттеушілердің қайсысы болса да адамгершілік пен мораль мәселесінде нақты тұжырымдарды алға тартады. Нақтырақ айтсақ, зерттеуші ғалым Ә. Табылдыев «Ұлттық тәрбие иірімдері» атты еңбегінде жастарға адамгершілік, имандылық тәлімдерін дарытудың төрт түрлі жолын көрсеткен. Олар:

а) адамгершілік қасиеттерді жеке тұлғаға үйретіп, оны орындауын талап ету;

ә) әдептілік негіздерін тәрбиеленушіге үйретіп, оны орындау жолдарын көрсету;

б) имандылық дәстүрін (болашаққа өмір заңдылықтарына сену, адал, әділетті, шыншыл болу, үлкен-кішімен сыйласу, кісілік жасау, т.б.) тәрбиеленушіге жан-жақты ұғындырып, оны өмір қолданысынан талап ету;

в) визуальдық, аудиовизуальдық (картина, кинофильм, радио, театр) тәрбие тәсілдерін ұйымдастыру арқылы тұлғаның адамгершілік қабілетін қалыптастыру, тағы басқа.

Тәуелсіздік алған жылдардан бастап қазақтың этнопедагогикасы, соның ішінде рухани-адамгершілік, мораль мәселесін зерттеуге деген қызығушылық арта түсті. Зерттеу түрлі салаларға бөлінді, дегенмен, оның түпкі негізі ұлттық тәрбиеге келіп тіреліп отырды. Зерттеу ерекшеліктеріне байланысты жеке салалар бойынша: қазақ этнопедагогикасының ғылыми-методологиялық және теориялық негіздерін С.Қ. Қалиев, К.Ж. Қожахметовалар, қазақ этнопедагогикасындағы ұлттық тәлім-тәрбие мәселелерін Қ. Бөлеев, К.А. Оразбековалар, қазақ этнопедагогикасының тарихын Қ. Жарықбаев, Т. Әлсатов, З. Әбілова, Ә. Табылдыев, Ш. Жұматаевалар, халық педагогикасындағы эстетикалық тәрбие мәселелерін С. Ұзақбаева, М.Х. Балтабаев, Т.А. Қышқашбаевтар, қазақ халқының этномәдени мұралары негізінде ұлттық тәрбие беру мәселелерін Ж. Наурызбай, Б.Е. Қайыровалар, жоғарғы және арнаулы оқу орындарындағы студент жастарға қазақ

этнопедагогикасы мұралары негізінде білім мен тәрбие беру мәселелерін Б.Б. Мұқанова, М.Н. Сарыбеков, Ж. Асанов, Л.С. Сырымбетовалар, халық педагогикасындағы патриоттық тәрбие мәселелерін С.Т. Иманбаева, халық педагогикасындағы адамгершілік тәрбиесін А.Қ. Қисымова, Ж.Б. Сәдірмекова, А.Е. Дайрабаевалар зерттеген болатын. Бұл ғалымдардың зерттеулері қазақ этнопедагогикасының ғылыми саласының құрделілігін айқындады. Сондықтан жоғарыда көрсетілген халық педагогикасының бүгіндегі оқу-тәрбие жүйесіне ендірілуі мен қолданылуы мәселелерін реттеуде, зерттеу жұмыстарының жекеленген өзіндік үрдістері бойынша қарастырылуын дұрыс деп санаймыз.

Қазақ ақын-жазушылары М. Әуезов, Ә. Тәжібаев, Б. Момышұлы, М. Мақатаев, М. Әлімбаев, С. Сауытбеков, Т. Молдағалиев, Ф. Оңғарсынова, С. Тұрғынбеков, М. Айтқожина және басқалар өз шығармаларында ұлттық тәлім-тәрбиенің маңыздылығына үлкен мән беріп отырды. Бұдан, біз халық тұрмысында әдет-ғұрып пен салт-дәстүрдің қаншалықты маңызды рөл атқарып келгенін байқаймыз. Н. Сәрсембаевтың пікірі негізінде біз ұлттық тәрбиенің, халық өмірінде ұзақ жылдар бойы тұрақты тұрғыда дамып келген салт-дәстүрінің бір бөлігі ретінде қалыптасқанына көз жеткіземіз. Демек, салт-дәстүр мен әдет-ғұрып құндылықтары халықтың қоғамдық пікірі арқылы қалай қорғалып және қалай сақталып келсе — ұлттық тәрбие мұралары да солай болмақ деген пікірдеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы, 2015 ж.;
2. «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия / Бас редактор Ә. Нысанбаев — Алматы «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 1998 ISBN 5-89800-123-9, VIII том;
3. Қожахметова, К. Ж. Этнопедагогика [Текст]: оқу құралы / К. Ж. Қожахметова. — Алматы: Қарасай, 2012. — 248 б. — ISBN 978-601-7049-16-4 : 4122 т. ББК 74.04;
4. Жарықбаев Қ.Б. Психология негіздері. — А., 2005, 204-216 б.;
- Churchland, Patricia Smith. Braintrust: What Neuroscience Tells Us about Morality [англ.]. — Princeton, N. J.: Princeton University Press, 2011.
5. Хабермас, Ю. О прагматическом, этическом и моральном употреблении практического разума // Демократия. Разум. Нравственность: Московские лекции и интервью / Ответственный редактор д.ф.н. Н.В. Мотрошилова. — М.: Издательский центр «AKADEMIA», 1995. — С. 7-32.
6. Жарықбаев Қ., Алдамұратов Ә., Ғабитов Т., Әдеп негіздері, — А., 1997.

Естай КАП,

Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университетінің 2-курс магистранты.
Семей қаласы.

Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын проблемалық бағытталған модель арқылы дамыту

**Нұржамал
Айдархановна
АБДРАХМАНОВА,
физика-математика
бағытындағы
Назарбаев зияткерлік
мектебінің математика
пәні мұғалімі.
Көкшетау қаласы.**

Қазіргі жылдам өзгеріп жатқан кезеңдегі білім берудің негізгі мақсаты оқушылардың заманауи дағдыларын қалыптастырып қоймай, олардың ақпаратты өздігінен іздестіріп таба алатын және оны өмірде тиімді пайдалана білетін тұлға қалыптастыру болып табылады. Заманына сай лайықты өмір сүру үшін алған білімдерін дамытып, зерттеушілік дағдыларын жетілдіріп, оны практикада қолдану арқылы сыни тұрғысынан ойлау дағдыларын үш-

тастыру қажет деп ойлаймын. Өз тәжірибемнен байқағаным, кәсіби даму мақсатым «Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын «Мәселеге бағытталған модель» арқылы дамыту» болғандықтан және математика өте күрделі пәндердің бірі, сондықтан көбінесе оқушылар өз ойларын дәйекті түрде жеткізе алмайтыны белгілі.

Зерттеу жұмысын жүргізбес бұрын зерттеу объектілерінің физиологиялық және психологиялық ерекшеліктерін ескерген жөн. Оқу жылының басында мектеп психологтарының көмегімен әр оқушының, әр түрлі әдістермен жасалған сипаттамалары толық психологиялық диагностикалық карталары алынды және оны әр кезеңде, сабақ жоспарын құрғанда, әр оқушының ерекшеліктері ескеріліп отырылды. Жоғары сынып оқушылары болғандықтан есте сақтауы, зейіндері жақсы дамығанмен, бірақ әрқайсының ақпаратты қабылдау жылдамдығы әртүрлі болып келеді.

Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын сатылы түрде дамытуды жөн көрдім.

Зерттеудің ең тиімді әдісі классикалық фундаменталды аргумент келтіру болғандықтан, үне-

мі сабақтың бастапқы бөлімінде топ топқа бөліп, қайталау мақсатында «Миға шабуыл» стратегиясы бойынша, тірек сөздер мен сұрақтар арқылы уақытқа берілді. Сабақтың басындағы өздері құрастырған бағалау критерийлері бойынша, сұрақтарға екі топ алма кезек жауап берді және бірін бірі және өзін өзі бағалап, алдарындағы алдын ала берілген бағалау парағындағы әрбір іс әрекеттерге берілген ұпайлар бойынша бағалап отырады. Бірінші сабақтарда оқушылар көбінесе сұрақтарды бір типті ғана қойса, келесі сабақтарда сұрақтар, мысалы, геометриядағы «Кеңістіктегі векторлар» тақырыбын алсақ, барлық кеңістіктегі векторлар тақырыбын қамтып, коллинеар, компланар векторлар, скаляр көбейтінді барлығына сұрақтар құрастырылып, дұрыс жауаптар бере алды. Бір бірінің жауаптарын түзетіп, сыни тұрғысынан талдау жасап, өз ойларын негіздеп дәлелді түрде қорғай алды. Сол сияқты «Векторлардың скалярлық көбейтіндісі. Векторларға амалдар қолдану» тақыптарында да, өмірден алынған сұрақтар арқылы ойлау қабілетін, шығармашылық дағдыларын дамытады деп ойлаймын. Осыдан оқушының дұрыс сұрақты қоя білу дағдысы және мәселелік сұрақтар арқылы оқушы өз ойын, идеясын дәлелдей алу дағдылары дамиды. «Аргумент келтіру» стратегиясы арқылы оқушылардың алдыңғы білімдерінің арқасында, өздерінің сұрақтарына негіздемелер келтіре алуға үйренеді. Олар қателерін өздері түзетіп, дәлелдеу барысында математикалық тілде дұрыс сөйлеу дағдылары да дамиды, өзін-өзі және бірін бірі бағалайды. Тапсырманы орындау барысында қандай қиындықтар туындады, «Қандай қасиеттерді қайталау керек?» деген сұрақтар төңірегінде, кері байланысты бір біріне береді және мұғалім-оқушыға береді.

Сол сияқты «Ешқашан, кейде, әрқашан» зерттеушілік тапсырмасы да дайын анықтамаларды, тұжырымдарды және берілген бағалау критерийлері бойынша талдап, дұрыс жауабын жұпта ақылдасып, әр жұп өзінің шешімдерін ортаға салады. Әр оқушы өзінің алдыңғы алған біліміне сай ойын, идеясын ортаға салу арқылы, ойын қорғай алу дағдысын дамытады. Кері байланыстан кейін өзара және мұғалімнің бағалауы қарастырылады.

Мысалы, пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында әр оқушының туған күні жылы бойынша векторларды қосу, практикалық есептерінде оқушылардың үлкен қызығушылықпен жұмыс істегенін байқадым. Өмірмен байланысты шығармашылық есептердің оқушылардың қызығушылығын арттырып қоймай, олардың сыни тұрғысынан ойлау қабілеттерін «мәселеге бағытталған» моделдің жүзеге асатынына көзім жетті.

Зерттеу дағдыларын дамытудың бір әдісі материалды құрылымдау арқылы талдау жасау. Жеке жұмыста оқушылардың қабілеттерін және психологиялық диагностика нәтижелерін ескере отырып, кейбір оқушыларға жеңілдетілген нұсқаулығы бар тапсырмалар беріледі. Әрбір жұмыс кезеңін тиімді орындау мақсатында әр кезең таймер арқылы тақтаға қойылған уақытпен өлшенеді.

12-сынып оқушыларымен «Дифференциалдық тендеулер» тақырыбының әр сабағында өмірден алынған, практикалық маңызы зор есептер, арасында пән аралық байланысты қамтитын, мысалы, бактериялардың көбейуі, судың салқындауы, криминалистикадағы адам денесінің салқындау уақытының барлығы экспоненциалды заңдылыққа бағынатындығы, оның шешімі дифференциалдық тендеудің дербес шешімдері екендігін өздерінің талдау жасау арқылы, шығарып шешімдерінің дұрыстығына көз жеткізу арқылы, дәлелдеуі проблемалық бағытталған модель арқылы дамиды және олардың метакогнитивті дағдыларын дамытуға көмектеседі деген ойдамын. Іс тәжірибені зерттеуде сабақты алдын ала жоспарлаудың тиімділігі тапсырмаларға жоспарлаған стратегиялардың орынды қолданылуын бағдарлап білу.

Блум таксономиясының негізінде талдау деңгейлеріне арналған деңгейлік тапсырмалар берілуі яғни, оқушыларымыздың өздерінің тәжірибелеріне сүйене отырып дәйекті түрде талдау жасай алуы. Зерттеу сабағының бір ерекшелігі қалыпты сабақ моделінен гөрі, мұғалімнің ролінің үнемі өзгеріп отыруында сабақтың бір бөлімінде бақылаушы ретінде, келесі бөлімінде консультант ретінде, кейде әр оқушының ЖАДА-да жұмыс жасауға тура келеді. Сыныптағы ынтымақтастық атмосфераның арқасында оқушылар бір біріне көмектесіп, деңгейі төмен оқушылар өздерін жайлы сезінеді. Диалогтық оқыту тақырып бойынша оқушылардың өз ойларын негіздеп, идеяларын дәлелдеуіне көмектеседі.

Қабілеттері бойынша жасалған саралау топтағы баяу қабылдайтын оқушылардың өздері өздігінен жақсы сұрақтар қоя білуіне септігін тигізеді.

Математика пәніндегі практикалық есептердің оқу үдерісінде оқушыларға оң әсерін тигізіп, пәнге деген қызығушылығын арттыратыны белгілі. Сол сияқты математика пәнінің ерекшелігі үнемі есептерді мәселелік сұрақтар қою арқылы шешу болып табылады. Проблемалық оқытудың негізін салушы американдық ғалым Джон Дью, ол оқушылардың оқу үдерісі кезіндегі интеллектуалды мүмкіндіктерін дамыту үшін оқушының өз белсенділігіне назар аудару керектігін айтады.

Сондықтан да оқушылардың зерттеушілік дағдыларының дамуы үшін көбінесе өздігінен алған ақпараттарға талдау жасай алу дағдысының дамуына ықпал ету қажет. Оған мысал ретінде 11-сыныптағы «Статистика» бөлімінде оқушылардың берілген тапсырма бойынша ақпараттарды интернет арқылы тауып, оның орташа мәнін, медиана және модасын, өзгеріс ауқымын табу, сол сияқты жоғарғы квартиль және төменгі квартильдерін тауып, ұқсас есептер құрастыру сияқты тапсырмалар өздігінен жұмыс жасау дағдыларын және зерттеушілік дағдыларын дамытады. Сол сияқты проблемалық оқыту әдісі – PBL-ді сабақтарда әсіресе геометрияда қолдану тиімді. Оқушыларға нақты проблеманы айту немесе өздері анықтайды, одан шыққан идеялар, оның шешу жолдарын қарастыру қажет және

FILA кестесін толтыру болып табылады. Алгебра сабағында «Пифагор теоремасы» тақырыбында тағыда көптеген тақырыптарда қолдандық.

Алдыңғы уақытта осы стратегияны күрделендіруді ойластыру қажет екендігін түсіндім. Себебі оқушылардың алдындағы берілген кері байланыс пен бағалау парағына әрбір оқу әдістеріне өздері өзін өзі бағалау жүргізуінен анықталды.

Жұптағы зерттеушілік тапсырма оқушыларды дұрыс шешім қабылдай алуына, жағдайды талдап, қорытынды шығаруға және көшбасшылық дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу барысында жеке жұмыста тапсырманың критерийлерін алдын ала беріп қою тиімді екенін көрсетті. Қорыта келе, оқушы мұғаліммен, сыныптастарымен еркін сөйлеуге, пікір таластыруға, бір-бірінің ойын тыңдауға, құрметтеуге, мәселені шешу жолдарын іздей отырып қиындықты жеңу жолдарын таба біледі. Өзін-өзі бағалау көптеген оқушылардың өзін өзі реттеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Бірін бірі бағалау оқушылардың әр түрлі аргументтер келтіру мүмкіндігін арттырады.

Соңында сынып қабырғасындағы үлкен «Үлгерім экранында» әр оқушы әр сабақтан кейін үш түрлі стикерлерден өздерінің тақырыпты қалай түсінгендігі жөнінде стикерлермен көрсетіп отырды, яғни жасыл-өте жақсы түсіндім сұрағым жоқ, сары әліде болса қоятын сұрағым бар, қызыл-түсінбедім қоятын сұрағым көп. Зерттеуді бастаған кезде оқушылардың көбісінде экранда қызыл стикерлері, яғни сұрақтары біраз болса, соңғы сабақта бір оқушының ғана әлі де болса, қоятын сұрағы бар екендігі көрінді, алынған әдіс, тәсілдердің тиімді болғандығын көрсетті.

Дарынды балалардың ойлау ерекшелігін ескере отырып, өзіндік пікірін, ізденімпаздық, шешімдер шығара алатын, сыни тұрғысынан ойлау қабілетін, дағдыларын дамыту біздің міндетіміз.

Тәжірибие көрсеткендей, мәселелік сұрақтар арқылы оқушының өзінің ойын, идеясын дәлелдеу және қорғай алу дағдыларын дамытуды барлық сабақтарда қолданса, үлкен жетістіктерге жететініміз анық. Келесі жылдарда осы дағдыларды тереңнен дамытуды қолға аламын деп ойлаймын.

Өзімнің зерттеуімді қорыта келе, оқушылардың кері байланыстары мен рефлексияға сүйене отырып, аргумент келтіру стратегиясын қолдану және салыстырмалы талдау жасау арқасында оқушылардың өзінің ойын, идеясын дәлелдеу және қорғай алу дағдылары дамыды деп ойлаймын. Зерттеу сабақтарында не сәтті өтті? деген сұраққа келсек, сабақтың барлық кезеңдері мен үшін берілген кері байланыстар бойынша сәтті өтті.

Алдыңғы уақытта оқушылардың метакогнитивті дағдыларын дамыту үшін міндетті түрде дәл осындай зерттеу сабақтарын және практиканы зерттеу маңызды деп ойлаймын.

Не сәтсіз өтті? Зерттеулерімде әр оқушының психологиялық ерекшелігі мен қабілеті әртүрлі болғандықтан, әлі де болса, тәжірибемде мәселеге бағытталған модельдің әртүрлі тәсілдерін қабіле-

тіне қарай қолдана алу және нәтижесін қарастыру керек. Мысалы: оқушылардың қабілеті абстрактілі-бейнелік, сөздік логикалық, көрнекі-бейнелік, заттық-әрекеттік ойлау сол сияқты шығармашылық ойлау дағдыларына сәйкес тапсырмаларды, есептер құрастырғанда кестелік, графиктік түрде беру, оқушының оқу сапасының жақсаруына әсерін тигізетініне сенімдімін. Дәл осындай сабақтарға кейде уақыттың өте көп қажеттігі ойландырады.

Сол сияқты оқушылар нақты өмірдегі кездесетін мәселелерді де шешу жолдарын жан-жақты қараудың құндылықтарын үйренеді. Оқушылардың ойлау қабілеттерін дамытатын мәселені шешетін нұсқаулық әдістерді барлық пәндерде жүйелі түрде қолданылса, оқушылардың сыни тұрғысынан ойлау қабілеттері, шығармашылық қабілеттері дами-ды деп ойлаймын.

Неліктен көбінесе зерттеудің жекешеленген түрінен гөрі топтағы түрі анағұрлым тиімдірек? Тәжірибені талдау арқылы пайда болған мәселелердің жана шешімін қарастыруға біздің іс әрекетімізді жанадан қарастыруға мүмкіндік береді. Оқушылардың зерттеушілік дағдыларының дамуы, қазіргі дамыған заманауи жағдайда ерекше қажет деп ойлаймын. Тәжірибеде үнемі әсіресе оқушылар ашық сұрақтарды қажет етеді.

Қорыта келе, мұғалімнің міндеті өзінің жеке тәжірибесін түсіну және жетілдіру үшін өзіндік рефлексивті зерттеу үдерісіне өзінің тартылуы, ұмтылуы деп айта аламын. Математикалық білім берудің мақсаттары мен міндеттерін іске асыруға бағытталған тәжірибелік зерттеу әрекеттері үздіксіз қолданылған кезде тиімді болады. Мұндай жетілдіру математикалық білімнің сапасы мен оның күнделікті өмірдегі қолданымын, сабақ тиімділігін арттыруға, білім мен тәрбие беруге, яғни математикалық білім беруді ізгілендіруге мүмкіндік береді деп ойлаймын.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Долженко Ю.А. Методическое сопровождение личностно-ориентированного образования. - Барнаул. 2003.
2. Руководство для учителя, третий базовый уровень. - Астана: АОО Назарбаев Интеллектуальные школы, 2012
3. Махмудов М.И. Организация проблемного обучения в школе. - Москва: «Просвещение», 1977 год.
4. Атанасян Л.С., Бутузов В.Ф. Орта мектептің 7-9 класстарына арналған оқулық. - Алматы: Рауан, 1992 ж.
5. 'Introduction to Problem-Based Learning' Temasek polytechnic, Participation Presented to "Inquiry Learning" PBL. - Сингапур: 2013
6. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. - М. «Сентябрь», 2000г.
7. Оконь В. Основы проблемного обучения. — М.: Просвещение, 1968 — 208 с.

Оқушылардың жоғары ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар

Аңдатпа

Бұл мақалада оқушылардың «Қазақстан тарихы (Қазіргі әлемдегі Қазақстан)» пәнінен жоғары ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар мен оларды сабақта қолдану жолдары қарастырылады.

Аннотация

В данной статье рассматриваются задания направленные на развитие у учащихся навыков высокого мышления по предмету «История Казахстана (Казахстан в современном мире)» и пути их применения на уроках.

Annotation

This article discusses Kazakhstan History and Kazakhstan in the modern world tasks aimed at developing students higher order thinking skill and ways to apply them in the classroom

Білім беру бағдарламаларының негізгі басымдығы өзгерістерге үнемі бейім болу және жаңа білімді меңгеру қабілетін дамыту болуға тиіс [1]. Бүгінгі білім беру үдерісінде дайын білім беруден гөрі, өздігімен оқып-үйренуге, сыни тұрғыдан ойлауға, өзіндік пікірін ұсынуға жетелейтін жоғары деңгейдегі ойлау дағдыларын қалыптастыру маңызды болып табылады. Ойлау процесін сипаттайтын ең танымал модель – бұл Блум таксономиясы. Оның ішінде жоғары деңгейдегі ойлау дағдылары – талдау, жинақтау және бағалау болып табылады. Олар оқытуда мақсаттарды дұрыс қоюға; проблемаларды дұрыс тұжырымдауға және оқушылар үшін тапсырмалар құрастыруға; қойылған мақсаттарға бағалау құралдарын тандауға; оқыту нәтижелері бойынша рефлексияны дұрыс жүргізуге мүмкіндік береді [2]. Жоғары сынып оқушыларының жоғары деңгей дағдыларын дамытатын, саяси, экономикалық, әлеуметтік, өркениеттік ұстанымдарын қалыптастыратын оқу пәні – «Қазақстан тарихы (Қазіргі әлемдегі Қазақстан)» пәні. Аталған пән Назарбаев Зияткерлік мектептерінің 11-12 сыныптарында оқытылады.

«Қазақстан тарихы (Қазіргі әлемдегі Қазақстан)» пәнінің мақсаты – елдің ішкі саяси және әлеуметтік-экономикалық, ұлттық мәдени және өркениеттік ерекшеліктерін, географиялық жағ-

дайын назарға ала отырып, Қазақстанның қазіргі әлемдегі орнын түсіну және болашақта мемлекеттің экономикалық, әлеуметтік, ғылыми-техникалық әлеуетін өсіру, оның саяси ықпалын ұлғайту, халықтың әл-ауқатын арттыру, ұлттың зияткерлік және өнегелілік прогресін қамтамасыз ету жөнінде бірқатар пәндердің синтезі негізінде қажетті білімдер мен дағдыларды қалыптастыру [3].

Ұсынылып отырған жоғары деңгейдегі талдау әдістемелері басқа жүйелерден педагогика саласына икемделген әдістер болып табылады. Оқушылардың белгілі бір алгоритмге негізделген талдау жасап, қорытындылар шығарып, баға беруге үйрету үшін осы әдістемелерді сабақ барысында «Қазіргі әлемдегі Қазақстан» пәнінің спецификасына байланысты ерекшеліктерді ескере отыра тәжірибеге енгізілуде.

SWOT – талдау. Бұл талдау әдістемесі алдымен күшті және әлсіз жақтарды, сондай-ақ қауіптер мен мүмкіндіктерді анықтауды, содан кейін шешімдер матрицасы көмегімен олардың арасындағы байланыс тізбегін құруды қамтиды. 11-сынып. «Әлеуметтік жобалар» тақырыбы. «Ақбұлақ» бағдарламасы. SWOT-талдау әдістемесі, 1-кесте.

S Күштер	
W Әлсіздіктер	
O Мүмкіндіктер	
T Қауіп-қатерлер	

SWOT-шешімдер, 2-кесте

SO	ST
WO	WT

PEST-талдау (PESTLE, PESTEL, STEP) – әлеуметтік жүйелердің қызметіне әсер ететін сыртқы ортаның саяси, экономикалық, әлеуметтік, технологиялық, құқықтық және экологиялық аспектілерін анықтауға арналған стратегиялық талдау құралы. Мысалы, 12-сыныпта «Мәдени прогресс» тақырыбы бойынша Қазақстанның мәдени прогресіне ықпал ететін факторларды талдау үлгісі:

Факторлар	Оңтайлы әсері +	Кері әсері -	Шешім (оңтайлы факторларды қалай пайдаланамыз, олқылықтарды қалай жоямыз)
P (саяси) фактор			
E (экономикалық) фактор			
S (әлеуметтік)			
T (технологиялық)			

GAP-талдау — бұл шындық пен жоспарланған (қалаған) нәтижелер арасындағы «алшақтықты» бағалауға мүмкіндік беретін ерекше әдіс.

Мысалы, 12-сыныпта «Экономикалық прогресс» тақырыбында Қазақстанның экономикасының дамуына ықпал ететін факторларға GAP-талдау үлгісі:

Экономикамыздың бүгінгі ахуалы	Жауаптар
Барлық ресурстарды ұтымды пайдаланғанда экономикамыздың болжамды көрсеткіштері	
Бүгінгі жағдай мен біз қалаған нәтижелер арасындағы алшақтық	
Алшақтық себептері, ықпал еткен факторлар	
Қалыптасқан алшақтық қандай күрделі мәселелер тудыруы мүмкін?	
Мәселені шешу жолдары	

Концептуалды кесте — оқушыларға тақырыпты әр түрлі жағынан қарастыруға, ақпаратты талдауға және қорытындылауға үйретеді. Тақырып бойынша категорияларды анықтап, оларға

салыстырмалы сипаттама беруде жақсы нәтиже көрсетеді. Мысалы, 11-сыныпта «Әлеуметтік шиеленістер» тақырыбы бойынша әлеуметтік топтарға талдау үлгісі:

Әлеуметтік мәселелері	Әлеуметтік топтар					
	Ауыл тұрғыны	Мұсылмандар	Люмпендер	Олигархтар	Готтар	Спорт фанаттар
Мәдени демалысының ұйымдастырылуы						
Қарым-қатынастарының ұйымдастырылуы						
Табыс деңгейі						
Символдық белгілері						
Жасы мен жынысы						
Қызмет түрі						
Қалыптасу әдісі мен түрі						

Ивент-талдау. Бұл әдіс белгілі бір факторлардың өзара әрекеттесу динамикасын олардың арасындағы шиеленіс деңгейінің өсуі мен төмендеуі тұрғысынан талдау үшін қолданылады және негізінен БАҚ хабарламалары ақпарат көзі ретінде қолданылады. Мысалы, 12 сыныптағы «Саяси технологиялар мен саяси пропаганда» тақырыбын өту барысында соңғы өткен президент сайлауы зерттелді.

- Оқиғаны/сюжетті бағалау (не болып жатыр?);
- Өзара әрекеттің пәнін бағалау (не себепті осы әрекеттер болып жатыр?)
- Субъект-бастамашыны/инициатор бағалау (бұның артында кім тұр?);

- Объектіні бағалау (кімге бағытталған?);
- Оқиғаның орны мен уақытын бағалау (не себепті дәл осы уақытта және дәл осы жерде).

Форсайт немесе көзделген болашақ. Әлемнің экономикалық дамыған елдерінің көпшілігі болашақты болжау ғана емес, сонымен бірге оны форсайт сияқты құралдың көмегімен технологиялық, әлеуметтік, экономикалық, экологиялық және саяси салаларда белсенді қалыптастыру қажеттілігін мойындады. Мысалы, 12-сыныпта «Қазақстанның геосаяси мүдделері» тақырыбы бойынша Қазақстанның болашақ геосаяси әлеуетін болжау кестесі:

Біздің болашаққа болжау жасау (болжау қанағаттандыра ма әлде қанағаттандырмай ма?)	
Қандай болашақ бізді толықтай қанағаттандырады?	
Көзделген болашаққа қол жеткізу үшін бізде не бар не жоқ?	
Барды қалайша ұтымды пайдалануымыз керек?	
Жокты қалай бар қыламыз?	
Көзделген болашаққа қол жеткізу үшін біз не істеуіміз керек?	
Көзделген болашаққа жету үшін шаралардың реттілігі қандай болмақ?	

Сонымен, жоғары деңгейдегі ойлауды қалыптастыру қазіргі білім берудің басты бағытына айналып отыр. Жоғары ойлау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар ғылыми, практикалық және әлеуметтік міндеттерді тиімді шешіп, ойлау

операцияларын кеңейтеді, өздігімен проблемаларды шешуге көмектесері анық.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Төртінші өнеркәсіптік революция жағда-

йындағы дамудың жана мүмкіндіктері. Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 10 қаңтардағы Жолдауы.

2. Тушминцева Е.В. Формирование навыков мышления высокого уровня как один из компонентов оптимизации обучения английскому языку в высшей школе. Март, 2010 г. №3 (14). «Молодой учёный»

3. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы – NIS-Programme «Ка-

зақстан тарихы (Қазіргі әлемдегі Қазақстан)» пәні бойынша оқу бағдарламасы Жоғары мектеп (11-12 сыныптар), – Астана, 2019.

Г.Е. БЕКТАСОВА, А.К. САТИЕВ,
Физика-математикалық бағыттағы
Назарбаев зияткерлік мектебінің
тарих пәні мұғалімдері.
Көкшетау қаласы.

Есеп шартын талдау тапсырмалары арқылы 8-сынып оқушыларының есеп шығару дағдыларын дамыту

Аңдатпа

Бұл мақалада іс-әрекеттегі зерттеу жұмысына зерттеу сұрағы қалай тандалынып алынғандығы, зерттеу барысы қалай өткендігі және қандай нәтижелерге қол жеткізілгендігі, туындаған қиыншылықтар мен мәселелер туралы айтылады.

Аннотация

В данной статье рассматривается о том, как был выбран исследовательский вопрос для исследовательской работы в действии, как прошел процесс исследования и каких результатов удалось достичь, о возникших трудностях и проблемах.

Abstract

This article discusses how the research question was chosen for the research work in action, how the research

process went and what results were achieved, about the difficulties and problems that arose.

8-сынып оқушылары үшін тапсырмаларды орындау барысында қандай қиындықтар туындайтынын анықтау мақсатында бірінші тоқсан бойынша ТЖБ жұмыстарына талдау (1-сурет) жасадым. Талдаудың нәтижесі бойынша оқушылар білу, түсіну дағдыларында жоғары нәтижелер көрсеткен. Яғни білім көрсеткіштері 90% асады. Ал анықтамаларды білу, құралдардың жұмыс істеу принципін түсіндіру және есеп шығару тапсырмалары бойынша төмен көрсеткіштерге, яғни 30-55% ие болған. Соның ішінде есеп шығару бойынша оқушылар бірнеше есептерден төмен көрсеткіш көрсеткен.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
1. Анықтаманы білу	1	0	0	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	45%	
2. Формуланы білу және қолдану	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	95%	
Құралдың жұмыс істеу принципін сипаттау	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	45%	
3. Білу	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	95%	
Білу және қолдану	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	90%	
Білу	0	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	80%	
Білу және сипаттау	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	75%	
4. Формула білу	0	0	1	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	55%	
Ізделінді шаманың формуласын қорытып шығару	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	30%	
Мәндерін формулаға қойып есептеу	0	0	1	0	1	1	1	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	45%	
Жауапты өлшем бірліктерімен дұрыс жазу	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	55%	
5. График талдау	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	90%	
График талдау	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	75%	
Формуланы білу	1	0	1	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	40%	
Формула бойынша дұрыс есептеу	1	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	40%	
6. График талдау	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	75%	
Физикалық процесті МКТ тұрғынан сипаттау	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	75%	

2020-2021 оқу жылындағы 8 сыныптардағы 1 тоқсан бойынша ТЖБ жұмысының нәтижесі

1-сурет

Осы талдаудың нәтижесінде «Неге 8-сынып оқушыларында есеп шығаруда қиындық туындайды?» деген мәселелік сұрақ пайда болды.

Есеп шығару барысында туындауы мүмкін қиындықтардың болжамды тізімі жасалып, оқушылар арасында сауалнама жүргізілді (2-сурет).

1. Саған есеп шығару барысында осы мәселелердің қайсысы қаншалықты қиындық тудыратынын бағала. Жеңіл болса 1, қиын болса 5 деген сияқты

Дополнительные сведения

■ 1 ■ 2 ■ 3 ■ 4 ■ 5

Есеп шартын түсіну

Формулары білу

ХБЖ келтіру

Терминдерді түсіну

Есептеу жүргізу

Қай формулары қай кезде қолдану

2-сурет

Нәтижесінде 65% оқушылар есеп шартын талдауда қиындықтарға тап болатындығы анықталды. Осы анықталған мәселені шешу үшін «Есеп шартын талдау тапсырмалары 8 сынып оқушыларының есепті дұрыс шығаруына қалай көмектеседі?» деген зерттеу сұрағын құрастырдым. Есепті шығармас бұрын есептің шартын талдап алу әдісі оқушылардың жас ерекшеліктеріне сай келгендіктен тиімді болады деп шештім. Есепті шығармас бұрын есептің шартын талдап алу әдісін қолдану оқушыларды процесті көз алдарына елестетуге, қажетті формулары оңай тандап алуға, алынған жауапты бағалауға үйретеді.

Зерттеу сұрағын тұжырымдап алған соң зерттеуді қалай жүргізем? Неден бастаймын? Зерттеу қандай кезеңдерден тұруы керек? деген сияқты т.б. сұрақтарға жауап алу үшін әдебиеттерге шолу жасадым. Соның ішінде НЗМ ДББҰ Педагогикалық шеберлігі ұсынған «Мұғалім тәжірибесіндегі зерттеу» деген нұсқаулығының көп көмегі тиді. Әдебиеттерге шолу жасап алған соң зерттеу сұрағына сай қолданылатын әдістерді тандап алу керек болды. Есепті шығармас бұрын шартын талдап алу үшін есеп мазмұнына қатысты сұрақ-жауап әдісі, жауапты болжау әдісі, «сөздік» әдістері тандалынып алынды. Бұл тандалынып алған әдістер мақсатымызға жетуге көмектесетін тиімді әдістер деп болжанды.

Екінші тоқсанда Кулон заңы тақырыбын өткен соң оқушыларға «Егер зарядтардың ара қашықтығы 2 есе кемісе Кулондық күш қалай өзгереді, ал ара қашықтығын өзгертпей

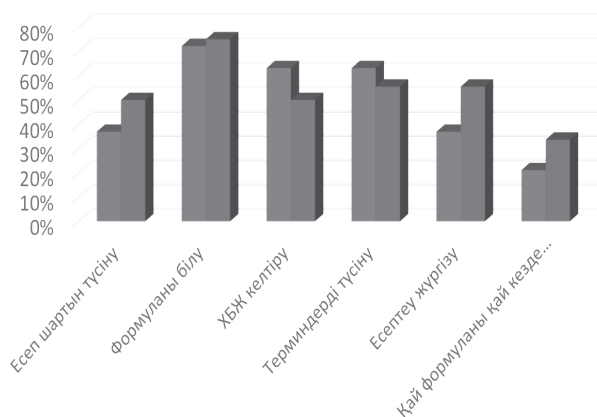
зарядтың шамасын 3 есе арттырса, Кулондық күш қалай өзгереді» деген тапсырмалар берілді. Бірақ мұндай тапсырмалар арқылы жақсы көрсеткіштерге қол жеткізілмеді. Себебі бұл тек формуладағы тура және кері пропорциялық байланыстарды айқындайтын ғана тапсырмалар болып шықты. Сондықтан жаңа тақырыпты өткен соң оқушыларға жаңа тақырыпты бекіту, тақырыпты қаншалықты меңгергендіктерін анықтау мақсатында берілген тапсырмаларды орындау үшін әр түрлі тәсілдер қолданылды. Мысалы, есеп шартын бірнеше рет оқу, есепті шығармай ақ тек оқып түсіну, есептің берілгенін талқылау, есептің мүмкін болатын жауабын талқылау, сапалық есептер беру. Осы әдістердің ішінде есепті шығармас бұрын жауапты болжау, оны өмірмен байланыстыра талқылау тәсілі тиімді болып шықты. Мысалы үйдің температурасы 62°C болмайды, машинаның жылдамдығы 300 км/сағ бола алмайды, адамның масса 150 кг артпайды деген сияқты. Мысалы, үшінші тоқсанда ток тарауын өту барысында «Қуаты 100 Вт электр шамы күніне 6 сағ. жанады. 1 ай (30 күн) ішіндегі токтың атқарған жұмысын тап, $1\text{ кВт}\cdot\text{сағ}$ қалада 14 теңге тұрады?» деген есеп бердім. Бұл есепті шығармас бұрын оқушылар лампаның бір күнде жұмсайтын шығыны мыңдаған теңге болмауы керек екендігін болжайды. Сонымен қатар, оқушылардың қаржылық сауаттылықтарын да арттыруға ықпал етеді. Есепті шығармас бұрын жауаптарды болжап талдау жасап алу кезінде оқушылардың физикалық шамалар арасындағы байланыс формулаларын да жақсы есте сақтауы байқалды. Сонымен қатар есеп

мәтінін түсіну үшін қойылған сұрақтардың, яғни тапсырмадағы белгілі бір сөздердің мағынасын талқылаудың да пайдасы зор болды. Мысалы, «Қыздыру шамы қосылып тұрғанда, оның қылы жоғары температураға дейін қызады. Не себепті электр тогын жеткізетін сымдар салқын күйінде қалады?» деген тапсырмаға «Шамның қылы деп нені айтамыз?», «Шамның қылы шамның қай жерінде орналасқан?» деген сияқты тапсырма мәтінінен қатысты сұрақтар қойылды.

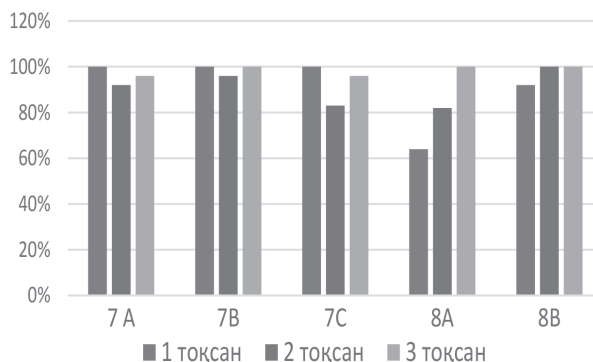
Осылай талдаулар жасау барысында туындаған тағы бір мәселе, оқушылар есептің мүмкін болатын жауаптарын талдап, талқылап содан кейін шығарып және алынған жауаптың болжамға сай келе ма, келмей ма қарастыру барысында сабақ бойында бір немесе екі есепті ғана шығаруға үлгерді. Яғни уақыттың тапшылығы, бағдарлама бойынша үлгермеушілік байқалды. Алайда, бір екі есепті шығарса да оқушылар тақырыпты бұрынғымен салыстырғанда жақсырақ түсінді. Бұны оқушылар арасында жасалған екінші сауалнама нәтижесінен көруге болады. Тағы бір туындаған мәселе, оқушылардың қабілеттеріне қарай және білімдеріне қарай саралау жүргізу қиындық тудырды. Себебі, талқыланып жатқан есеп бір оқушыға күрделі болса, екінші бір оқушының зерігуіне алып келді. Тапсырмалар көбіне 8 сыныптың есептер жинағынан алынып мақсатқа сай аздаған өзгертулер енгізіліп беріліп отырды. Сондықтан келешекте осындай немесе осыған ұқсас зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында деңгейлік тапсырмалар жинағын әзірлеу және оқушылардың қабілеттеріне қарай саралауды тиімді ұйымдастыру жолдарын қарастыру керек деп ойлаймын.

Есеп шартын талқылап алу тапсырмаларының қаншалықты пайдалы болып жатқандығын анықтау мақсатында оқушылар арасында екінші рет дәл сол сұрақтармен сауалнама (3-сурет) қайта жүргізілді және үшінші тоқсанның ТЖБ жұмыстарына қайтадан талқылау жасалды.

3-сурет

Қорытындылай келе, есепті шығармас бұрын есеп шартын талдап алу, әсіресе мүмкін болатын жауапты болжап алу әдісін қолдану оқушылардың есептерді дұрыс шығаруына тиімді бағыт бағдар болатындығын көрсетті. Әдістің тиімділігін оқушылардың тоқсандық қорытынды бағаларын (4-сурет) салыстыру арқылы байқауға болады.

4-сурет

Қолданылған әдебиеттер:

1. Ис-әрекеттегі зерттеу. Әдістемелік құрал/ Аушева И.У., Ғабдоллақызы Б. редакциясымен – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2012. – 96 б.
2. Ұстаз жеке тәжірибесінің зерттеуі. Әдістемелік құрал/ Сагинов К.М., Атейбек С.Т., Ермагамбетова Г.Н. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 147 б.
3. Сыншы дос: мұғалімнің кәсіби дамуындағы ынтымақтастық тәсілі. Әдістемелік құрал/ Ғабдоллақызы Б. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014. – 46 б.
4. Action Research жобасын енгізу тәжірибесінен. Әдістемелік құрал/ Ермұханова Г.К., Жаксылыкова Г.К., Қалиева З.С. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 82 б.
5. Ис-әрекеттегі зерттеу барысында деректермен жұмысты қалай ұйымдастыруға болады. Әдістемелік құрал/ Абдраманова Қ.С., Жансүгірова Ж.Д. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 56 б.
6. Ис-әрекеттегі зерттеуді жүргізу бойынша тәжірибелік нұсқаулық. Әдістемелік құрал/ Идришева З.Е., Ултанбаева С.Е. – Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015. – 42 б.

Жанасыл ОҢҒАРБАЙ,
ФМБ НЗМ физика пәні мұғалімі.
Көкшетау қаласы.

Көркем жазу – көркем ойдың жемісі

Хайрат
ЗАКЕРИЯ,

Ерболат
Кенжеболатович
ЕДРИСОВ,

Көкшетау қаласының физика-математика бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдері.

Аңдатпа

Бұл мақала «Іс-әрекетті» зерттеу жобасын қалай ұйымдастыруға, оның жұмыс кезеңдері мен зерттеу барысын қалай жүзеге асыруға болады деген сұрақтарға жауап береді. Сондай-ақ мақалада оқушыларға жазылым жұмыстарында сөздік қорларын молайтатын көркемдегіш құралдарды тиімді қолданып жаздырудың тың тәсілдері баяндалады.

Annotation

In this article, the author makes an attempt to generalize the experience of research in action: how to organize a phased study and what methods were used. This article also describes work methods that develop students' written skills.

Аннотация

В данной статье автор делает попытку обобщения опыта работы исследования в действии: как организовать поэтапно исследование и какие методы были использованы. Также в данной статье описаны приёмы работы, развивающие письменные навыки учащихся.

Жазу – адам ойының материалданып, жарыққа шығуының, дәлірек айтқанда, шығармашылық әрекетінің құралы. «Көңілдегі көрікті ойдың сыртқа шыққанда өңі қашатын» болса, жазудың арқасында қағазға түскен шашыраңқы ойды жүйелеуге болады. Жазуға қажетті стандарттық құрылымдар, сөйлем мүшелерінің орын тәртібімен орналасуы және көркемдегіш құралдардың тиімді қолданылуы сыртқа шыққан адам ойына өзгеше сипат сыйлайды. Ендеше, оқушыларымыздың тыңдау, айту, оқу дағдыларымен бірге жазу әрекеттерінің де сапалы, мазмұнды, сауатты, көркем болуын кез келген ұстаздың армандайтыны және сол жолда ізденетіні, еңбек ететіні сөзсіз. Біз де биылғы оқу жылында кәсіби мақсатымызға

«Көркемдегіш құралдарды қолдану арқылы оқушының жазылым дағдысын дамыту» тақырыбын тандап алған болатынбыз. Мұндай шешімге келуімізге бұған дейінгі мектеп бітірген түлектеріміздің сыртқы жиынтық бағалау жұмыстарының «шығармашылық бөлімдегі» нәтижелерінің төмендігі. Онда оқушылардың сөздік қорының жеткіліксіздігі, көркемдегіш құралдарды қолдан алмауы, мақал-мәтел не тұрақты тіркестердің болмауы не орынсыз қолданылуы белгілі болды. Сондықтан тандап алған тақырыбымызға жылдық жоспар әзірледік әрі жыл бойы «Іс-әрекетті зерттеу» (Action research) жобасы аясында бірлесе әрекеттер жасадық. Енді осы мәселені шешу үшін бірнеше әдіс-тәсілдерімізмен бөліскім келеді.

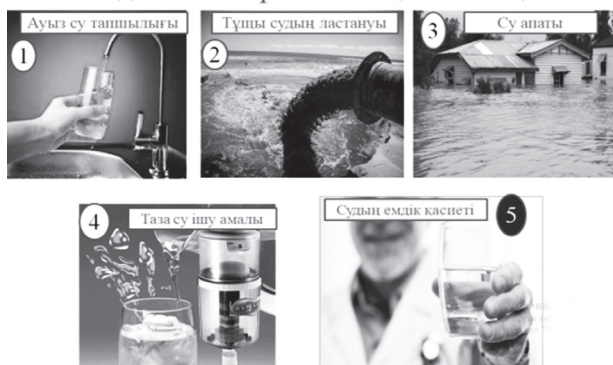
1) «Көңіл-күй картасы». Оқушылар түрлі тақырыптағы жаңалықтарды, хабарлар мен бейнероликтерді тыңдай отырып, өздерінің алған әсерлерімен бөліседі және әсерлері мен сезімдерін «Көңіл-күй картасындағы» тұрақты тіркестерді қолдану арқылы дағдыланады. Осылайша, тыңдағанына фразеологизмдерді қосып үйренген бала жаза да алады.

Мүшесізге қатыстылығы	Қуаны, жақсы көру, таң қалу	Ренжу, апырану, ауытпалық білдіру	Қорық, ұялу	Қайғыру, өкіну
Жүрекке	Жүрегі алып ұшу; Жүрегі дір ету; Жүрегі саяхатту;	Жүрегі мойыну; Жүрегіне дақ түсу;	Жүрегі су ету;	Жүрегі қарс айырау; Жүрегі оқиду;
Бауырына		Бауыры еліну.		Іні-бауыры өртену;
Қабырғасына				Қабырғасы қарс айырау; Қабырғасы өсіну;
Бетке	Бетіне тұр жүгіру.		Екі беті аңдай қозғалу; Бетінің қызы қалу.	
Ауыз бен аяққа		Аузынан жаппау; Аузынан жаппау;		Сабын соғу;
Көзге	Екі көзі нарасынан шығу;	Көз жасы көп бояу; Көзі шығу.	Көзімен жер шару.	
Қабық пен құлаққа		Қабықтан қар жазу.	Құлағынан ұпала дейін қозғалу.	

2) «Суреттер сөйлейді» тәсілі. Жалпы оқушылар әртүрлі жанрларда жазба жұмыстарын жазғанда қиындық келтіретін нәрсе — мәселені көру және оны анализдеп, соңында синтез жасау. Мұндай жағдайда оқушының алдына сюжетті суреттер немесе мазмұны бар сурттер топтама-сын ұсынған абзал. Әртүрлі мазмұндағы суреттер оқушыларды жаңа ойларға жетелеп, мәселені көруге, оны шешуге ұмтылдырады.

Суретте көрсетілген мәселені шешудің ең тиімді 3 тәсілін ұсынып мақала жазыңыз.

3) «Зерттеуші» деп аталатын тәсіл оқушыларды тыңдаған не оқыған мәтіндерден көркемдегіш құралдарды теріп жазуға және оларды троппен фигураның түрлеріне ажыратуға үйретеді. Бұл жұмысты жұпта, топта жүргізген пайдалы, себебі оқушылар әрқашан бір-бірін толықтырып отырады әрі теориялық білімдері де толығына түседі. Көркем мәтіндерді талдап үйренген бала ондағы сөйлемнің мәнін түсініп қана қоймай, мағынасыз сөздерден, шолақ ойлардан, сөз қайталаулардан аулақ болады. Жалпы мұндай көркем шығармаларды талдап үйретуіме Ахмет Байтұрсынұлының шығарма тілін ақын тілі және әншейін тіл деп жіктей келіп: «Бұл екі тілдің арасындағы айырмасы мынау: ән-

үстіне көрнекті, әуезді болу жағын талғайды» деген пікірі.

4) Келесі тәсіл — «Сюжетті картиналар» деп аталады. Оқушылар суреттердің ретіне қарай әңгіме құрастырып әрі олардың бет әлпетіндегі түрлі эмоциялар мен белгілерге қарап көркемдегіш құралдарды қолданып жазып үйренеді. Мұндай сюжетті суреттерді беру арқылы әңгіме құрастыра алмайтын оқушыларға көмек көрсетуге болады. Сондай-ақ Айға сапар шеккен баланың сол жердің тұрғынымен кезіккен кездегі әсері мен түрлі эмоцияларын сипаттап жазуға және әңгіме кейіпкерлерін бейнелеуге мүмкіндік береді. Мұндай сюжетті картиналарды қазіргі құдіретті деген ғаламтордан таба қоюың қиынның қиыны, сондықтан мұғалімнің бұл тапсырмаға шығармашылықпен келіп, өз ойынан дамытып, монтаж, фотоколлаж жасауы қажет. Онсыз оқушыларыңыздың ойын ұштап, қиялын дамытып, аузына бейнелі сөз сала алмайтыныңыз ақиқат.

Қорыта келгенде, Ахмет Байтұрсынұлының «Қандай сәулетті сарайлар болсын, қандай сымбатты, я кескінді суреттер болсын, қандай әдемі

Тапсырма. «Сюжетті картиналар»

1-тапсырма:

Көптеген талантты жастар Ғарышқа баруға сайысқа қатыспақ. Алда үлкен сынақ күтіп тұр. (сынақ алдындағы көңіл-күйіңді сипатта)

Ғарыш кемесі отыру бақыты Сізге бұйырғанын естіген кездегі көңіл-күйіңізді жеткізіңіз

Айға алғаш аяқ басқанда алдарыңнан сол жердің тұрғыны кездескенде қандай сезімде болдыңыз

Үйге қайтатын сәт те жетті. Қандай сезімдесіз?

1. Бұл мәтін қандай мақсатта жазылған? Аудиториясы кімдер?
Бұл мәтін үшін, оқушылардың танып-білімді қатарына қызығушылық таныту үшін, оқушылардың жазушының өмірі мен шығармаларына қызығушылығын арттыру мақсатында жазылған.

2. Мәтіннен 3 көркемдегіш құралды теріп жазып, түрлеріне қарай ажыратыңыз. Бұл көркемдегіш құралдарды автор не үшін қолданды?

Көркемдегіш құрал	Мәтіннен мысал	Автор не үшін қолданды?
Эпитет	Мәңгілік ел	Көркемдік үшін, жазушы
Метафора	Жауын бұла	Сөздік ірім қалыптау
Метонимия	Үлкен мәңгі балау	Сөздік қорын көрсету

шейін тіл көбінесе сөздің дұрыстығын, анықтылығын, тазалығын дәлдігін талғайды. Ақын тілі сөздің дұрыстығының, тазалығының, дәлдігінің

ән-күй болсын, сөзбен сөйлеп суреттеп көрсетуге, таныстыруға болады. Бұл өзге өнердің қолынан келмейді» дегендей, өнер атаулының патшасы — сөз өнерін үйрету кез келген ұстаздың қолынан келе бермейді, оған талпынған, ізденген, ниет етіп, жанашырлық танытқан нағыз мұғалім ғана қол жеткізе алмақ.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

А. Байтұрсынұлы, Тіл тағылымы, — Алматы, «Жазушы», 1992.

Қ.Б. Күдерінова, «Қазақ жазуының тарихы мен теориясы». Оқу құралы — Алматы; «Елтаным баспасы», 2013. — 344 б.

Оқушылардың аргументативті қорытынды жасау дағдысын дамыту

Түйінді сөздер: аргумент, дәлел, зерттеу, көзқарас, өзіндік пікір.

Ключевые слова: аргумент, исследование, точка зрения.

Keywords: argument, research, point of view.

Аңдатпа

Бұл мақалада мұғалімдердің іс-әрекеттегі зерттеу жұмысы барысындағы аргументтеуге қатысты теориялық мәліметтер мен тәжірибелік ойлар, аргументтеу әдістерінің түрлері ұсынылады. Зерттеу нәтижесінде оқушыға қолдау жасап, оқу үлгерімі мен оқытудың сапасын жақсартуда, сондай-ақ, оқушылардың өз ойын аргументтеуде ақпаратты пайдалана білу арқылы зерттеушілік, сыни қабілеттерін дамыту жолдары талданады. Сабақта аргументтеу дағдысын анықтау үшін оқушыларға сауалнама жүргізіліп, сұқбат арқылы ой-пікірі мен ұсыныстары талқыланады. Сонымен қатар сабаққа қатысу арқылы оқушылардың тыңдалым, оқылым мен жазылым кезінде аргумент келтіре алу дағдысы бақыланып, талданады. Мақалада оқушылардың оқу үлгерімі мен білім сапасын арттыруына, қажетті оқу мақсаттары мен оқу нәтижелеріне қол жеткізуіне көмектесетін аргументтеу дағдысының маңыздылығын көрсету, сабақта аргументтеудің тиімді стратегиялар қолдану ұсынылады.

Аннотация

В данной статье представлены теоретические сведения и практические идеи, касающиеся аргументации в ходе работы исследования в действии учителей, виды методов аргументации. В результате исследования анализируются пути развития исследовательских, критических способностей учащихся через поддержку ученика, улучшение успеваемости и качества обучения, а также умение использовать информацию в аргументации своих мыслей. Для определения навыков аргументации на уроке проводится анкетирование учащихся, с помощью интервью обсуждаются их мысли и предложения. Кроме того, посредством посещения занятий контролируется и анализируется умение учащихся аргументировать при аудировании, чтении и письме. В статье предлагается показать важность навыков аргументации, способствующих повышению успеваемости и качества знаний учащихся, достижению необходимых учебных целей и результатов обучения, использовать эффективные стратегии аргументации на уроке.

Abstract

This article presents theoretical information

and practical ideas concerning argumentation in the course of research work of teachers, types of argumentation methods. As a result of the study, the ways of developing students' research and critical abilities through student support, improving academic performance and the quality of learning, as well as the ability to use information in the argumentation of their thoughts are analyzed. To determine the skills of argumentation in the lesson, students are interviewed, their thoughts and suggestions are discussed with the help of interviews. In addition, the ability of students to argue in listening, reading and writing is monitored and analyzed by attending classes. The article proposes to show the importance of argumentation skills that contribute to improving the academic performance and quality of students' knowledge, achieving the necessary educational goals and learning outcomes, and using effective argumentation strategies in the classroom.

«Егер сіздің ойыңыздың жеткілікті дәлелі болса, оның қате болуы мүмкін емес»

Ағылшын фильмінен

Өз ойларын сапалы және сауатты аргументтеу – оқушылардың ақыл-ойы мен мәдениетінің жетілуінің көрсеткіші. Өкінішке орай, бүгінде біз жастар арасындағы білім деңгейінің жалпы төмендеуін көріп отырмыз. Қазіргі заманғы мектеп оқушыларына мәдени тәжірибе жетіспейді, қажетті дүниетаным жетіспейді, ал танымдық белсенділікке деген ынта өте төмен. Нәтижесінде оқушыларға аргументтерді таңдау қиынға соғады. Аргументтер – тезистің анық шын екендігін дәлелдеу үшін қолданылатын категория.

Осы зерттеу проблемасы бағытында «Оқушылардың аргументативті қорытынды жасау дағдысын дамыту» деген зерттеу тақырыбы таңдалды.

Зерттеу сұрағы: Аргументативті қорытынды жасау үшін ақпаратпен қалай жұмыс істеу керек?

Зерттеу мақсаты: Оқушылардың аргументтеу деңгейін анықтау.

Зерттеу нысаны: 9-10 сынып оқушылары (14-16 жас).

Зерттеу пәні: қазақ тілі мен әдебиеті

Зерттеу әдістері: Зерттеліп отырған мәселеге қатысты оқу үдерісін бақылау, сұқбат алу, кері байланыс, сауалнама алу. Алынған нәтижелерді талдау.

Өзектілігі:

Жыл сайынғы СЖБ, ТЖБ, мониторинг нәтижелері оқушылардың өз ойын дәлелді жеткізуде қиналатынын көрсетеді. Сондықтан сабақта оқу-

шылардың аргументтеу дағдысын ауызша, жазбаша форматта қалыптастыру қажеттілігі туындады.

Күтілетін нәтиже:

Оқушы қажетті ақпаратты сұрыптап, аргумент ретінде интерпретациялап, өз ойын ауызша, жазбаша дәлелді жеткізеді.

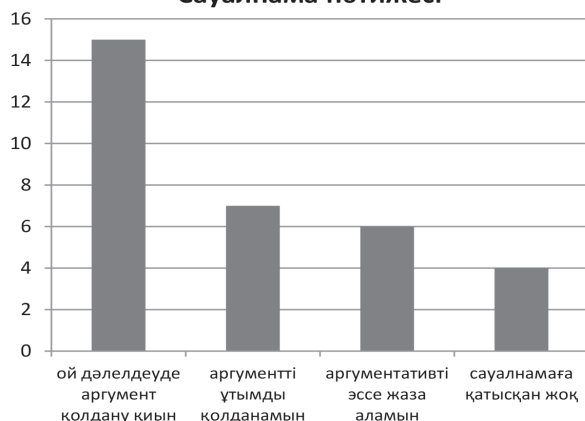
Іс-әрекеттегі зерттеу барысында оқыту тәжірибесін бақылауды үш кезеңге бөліп қарастырдық.

1. Сабақты бақылау;
2. Оқушылармен сұхбат өткізу;
3. Тәжірибедегі өзгерістерді бақылау.

Осы бағытта бірінші кезеңде кесте бойынша зерттеудің нысаны етіп алынған 10 сынып пен 9 сынып сабақ жоспарымен танысып, сабақ барысы бақыланады. Бақылау кезінде жоспарланған сабақ барысында аргументтеу әдістері қолданып, сабақ соңынан талданып отырды. Зерттеудің содан кейінгі кезеңінде өткізілген сабақтар бойынша енгізілген өзгерістердің нәтижесі талданып отырды. Жоғарыда көрсетіп кеткендей фокус топтар 9-10-сыныптар. Зерттеуді бастамас бұрын біздің шығармашылық топ тақырыпқа қатысты деректер жинап, тиісті әдебиеттермен танысты. Оқушылардың аргументтеу деңгейін анықтау мақсатында сауалнама өткіздік.

Сауалнама нәтижесі бойынша:

Сауалнама нәтижесі

Іс-әрекетті зерттеу барысында «аргументтеу моделі» тәсілі арқылы жүйеге негізделген сұрақтар мен мәселені шешудің жолдары қарастырылды. Ұсынылған сұраққа немесе мәселеге оқушы нақты дәлелдер мен аргументтерді анықтайды, жауаптарын саралайды. Бұл тәсіл нақты сөйлеуге, ақпаратты қысқартып қолдануда тиімді болды. Дәлелдер негізді болды. Қажетсіз ақпаратты іріктеп, талдау дағдысын қалыптастыруда және тақырып бойынша өз ұстанымын түсіндіру және қалыптастыру, өз көзқарасын білдіруде сызба жүйелі болды.

Дәлелдеу үшін қолданылатын ақпарат нақты және құрылымдалған болуы керек. Сондықтан оқушылардың дәлел келтіру арқылы қорытындыға шығуына бағыт беру керек болды, яғни логикалық байланысты сақтау маңыздылығы түсіндірілді.

Олардың өзін-өзі бағалау нәтижесі аргументтей алатындығын көрсетті. Алайда сабақта әр түрлі типтегі мәтіндермен жұмыс істеу барысында (тыңдалым, оқылым, көркем әдебиет пен ақпараттық мәтіндер, кесте, диаграммалар, т.б.) мәтіннен тақырыпқа қатысты анықталған ақпараттарды өз ойын жеткізуде ұтымды қолдану қиындық тудыратыны анықталды. Оқушыларға сабақтар барысында әр түрлі әдіс-тәсілдер қолданылды: қарапайым тірек сөздер мен синонимдерді анықтау, негізгі және қосымша ақпаратты ажыратудан бастап, мәтіндегі автор ұсынған ойды өз идеясына, фактілер мен ақпаратты аргументке айналдыру сияқты жоғары деңгейлі дағдылар қалыптастырылды. Тәжірибе ауызша және жазбаша форматта жүзеге асырылды. Онлайн оқу жағдайында әр түрлі платформалар қолданылды. Зерттеу сұрағымыз – аргументативті қорытынды жасау үшін ақпаратпен қалай жұмыс істеу керек? Таңдалынған барлық әдіс-тәсілдер оқушылардың аргументтеу кезінде жинаған ақпараттарымен жұмыс жасай білуге үйретуге бағытталды. Осы іс-әрекетті зерттеу кезінде оқушылардың дұрыс аргументтеуге үйретудің қадамдары құрастырылды [4].

1-қадам: Дәлелдемелері мен автордың көзқарастары берілген мәтіндер ұсынылады. Оқушылар оқып қандай автордың көзқарасымен келісетіндігі туралы талданады. Мәтіндердегі сандық көрсеткіштер мен фактілерге назар аударуын және сұрау керек. Кейінірек оқушылар өз беттерінше жұмыс жасағанда осыған назар аударатын болады.

2-қадам: Көптеген оқушыларға тиімді аргументтер жазу тәжірибесі қажет болуы мүмкін, ал көбісі аргумент келтіріп дауласа алуы мүмкін. Оларға осы байланысты орнатуға көмектесу үшін оларды қарапайым, қызықты тақырыптар бойынша бейресми пікірсайысқа шақыруға болады. Мысалы: 10 сынып оқушыларына «Әйелдердің өмірде ер адамдар сияқты мүмкіндіктері бар» деген мәлімдеме ұсынылды. Мәлімдемен келіскен оқушылар бөлменің бір жағына, ал келіспегендер екінші жағына ауысады. Содан кейін олар кезекпен не үшін осы қалыпта тұрғанын түсіндіреді. Сөйлеп келгенде, бұл пікірталасқа ұқсайды, өйткені екі жақтың оқушылары екінші жағындағылардың алдында өз позицияларын қорғауға бейім. Бұл әдіс оқушыларға өте ұнады. Бұл өте қарапайым әдіс, әрі оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттырады. Оқушылар дауласып, өз аргументтерін дәлелдеу үшін оқыған, естіген ақпараттарын жинақтайды. Дәлелдеу немесе аргументтеу өнері – үнемі оқушы өмірінде қайталанып отыратын процесс екендігін түсінеді [2].

3-қадам: Оқушыларға бірінші ешқандай дәлелсіз пікірталасдан кейін, оқып аргумент ала алатындай мақалалар беріледі және ұзақ уақыт беріледі. Бұл қадамда оқушылар берілген мақалалардан өз ойын негіздейтін аргументтермен пікірталасқа түседі. Осы қадамның соңында оқушыларға өз

ойын негіздейтін үш аргумент келтіруі сұралады.

Зерттеу барысында кедергілер де кездесіп отырды. Оқушылардың жалған аргументтерді (жоқ фактілерге сілтемелер) аргумент ретінде қолдануы анықталды. Әрине, мұндай «ойлап тапқан дәлелдеу» құптарлық емес, бірақ оны кейбір жағдайларда әлсіз оқушылар қолдануға болады. Бұл жағдайда Д. Линн мен Э. Джейдің «Спикердің жақсы сөйлеуі шындықты айтқанын дәлелдей алатын кезде емес, оның өтірік айтқанын дәлелдеу мүмкін болмаған кезде жақсы деп саналады» деген сөздері дәлел бола алады.

Зерттеу ағымында 9-10 сынып сабақтарында келесі жаттығулар тиімді болды.

1. Ойлауды жалғастырыңыз. Тезисті дәлелдеңіз, сенімді мысалдар келтіріңіз, қорытынды жасаңыз.

Мысалы:

а) Бос уақыт — тамаша уақыт.

в) Бос уақыт — киын уақыт

(Алдымен оқушылар бір нұсқамен жұмыс істейді, содан кейін қарама қарсы дәлелдерді қолдана отырып, екіншісімен жұмыс істейді)

2. ТАФТТ әдісі

Т — тезис

А — аргумент

Ф — факт

Т — талдау

Т — тұжырым

3. Мәтінді аргумент келтіру арқылы талдау

Мәтін талдау. Жұптық жұмыс. (каналдар)

Катя П

Менің ойымша, заманауи технологиялар мен коммуникацияны дамыту арқылы адамдар шындықты тез тексеріп. Алайда, егер жалған ақпарат мемлекеттік жаңалықтар сайттарында немесе халықаралық телеарналарда жарияланса, бұл елдің өзі үшін де, оның халықаралық серіктестері үшін де көптеген жағымсыз салдарларды тудырады.

Даниал

Ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету үшін мемлекет және жеке компаниялар бірлiгiн жұмыс ету керек. Басқа сөзбен айтқанда, барлық ұйымдар өз адамдардың ақпараттың сақтау керек. Шифрлеу стандартты орнату керек және ақпараттық қауіпсіздікті бақылайтын әдейі ұйымдарды құру керек.

Настя

1. Мәтінде автор ақпараттық қауіпсіздік мәселесін, оның ішінде экстремистік ақпарат адамдардың санасына қалай әсер етуі мүмкін екенін көтереді
2. Мәтінде аргументтер ретінде адам санасына әсер ету үшін мақсаттар мен құрылғылар қолданылады
3. Автордың басты салдары халықаралық ақпараттық соғыс, экстремизм

Тәжірибе нәтижесі бойынша көп оқушылар өз ойын дәлелді жеткізуге, оқыған, тыңдаған ақпаратты аргументке айналдыруға үйренді. Дегенмен, кейбір оқушылардың аргументтеу дағдысын қа-

лыптастыру үшін тандалған тиімді әдіс-тәсілдерді оқушылардың қажеттілігі, оқу қарқыны мен қабылдау деңгейіне сай күрделендіріп, тереңдетіп, дербестендіру керек екендігі байқалды. Зерттеудің қорытындысында оқушылар мәтіннен тірек сөздерді, синонимдерді, астарлы мағынаны, негізгі, қосымша ақпаратты анықтай алуға, ақпаратты өз көзқарасын дәлелдеуде еркін қолдануға дағдыланып, бірегей идеялар ұсына алды. Зерттеуді жалғастыруда келесідей ұсыныстарды белгіледік:

- Әдістерді дербестендіріп, күрделендіру;

- Аргументтер базасын толықтыру (тапсырмаларды үйге берген жөн, сонда оқушылар аргументтер іздеп, ойлануларына көп уақыт болады, және мұндай тапсырманы орындау кезінде айтарлықтай өзіндік көзқарасын білдіретін дәлелдемелер болады);

- Оқушыларда құндылықтар жүйесі мен әлемдік және ұлттық мәдениеттің негіздері туралы идеяны қалыптастыру (кіріктірілген сабақтарды тәжірибеге енгізу, оқушылардың ой-өрісін кеңейту); сөйлеуді дамыту сабақтарында (эссе жазу, композиция элементтерімен презентация жазу) жүйелі түрде дәйектерді таңдау үшін әдеби материалды тарту дағдыларын машықтандыру;

- Оқытуда белсенділікке негізделген тәсілді қолдану;

- Аргументтерді таңдауға шығармашылық көзқарасты дамыту (иллюстрация кезінде бейнелі суреттер жасауға ынталандыру) [1].

Аргументтеу оқыту әдісі ретінде белгілі бір мәселе бойынша пікір алмасуға негізделген және бұл пікірлер қатысушылардың өзіндік көзқарастарын көрсетеді немесе басқалардың пікірлеріне негізделген [3]. Бұл әдісті оқушылар айтарлықтай жетілу дәрежесі мен өзіндік ойлау қабілетіне ие болған кезде, өз пікірлерін дәлелдей алатын кезде қолданған жөн. Оқушылардың кез келген мәтінмен (оқылым, жазылым, тыңдалым) жұмыс кезінде аргументтей алуының тәрбиелік те мәні бар: ол мәселені тереңірек түсінуге, өз позициясын қорғай білуге және басқалардың пікірімен санаса білуге үйретеді.

Ферранс (2000) Іс-әрекеттегі зерттеудің бірқатар мызғымас артықшылықтары бар екенін баса айтады. Ең алдымен, мұғалімнің жеке тәжірибесінде өзі анықтаған проблемаларды зерттеуге деген мүдделілігі мен уәжі. Мұғалімнің кәсіби дамуының тиімділігі, ол өз тәжірибесін өзі бағамдап, оны жетілдіру жолдарын зерттейді. Бұдан басқа, бұл тәсіл мұғалімнің басқа мұғалімдермен бірлесіп жұмыс істеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді, сол арқылы өз әріптестерінің кәсіби дамуына септігін тигізеді [5].

Бұл іс-әрекеттегі зерттеуге қатысып мұғалімдермен әр түрлі аргументтеу тәсілдерін қолданудағы тәжірибелерімен бөлістік. Сонымен қатар бұл зерттеуге қатысушыларға іс-әрекеттегі зерттеу саласындағы ғылым-білім және зерттеуге қатысты ағымдағы мәселелерді талқылауға мүмкіндік берді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Н. Құрманова «Қазақ тілін дамыта оқыту технологиясы»
2. Оразбаева Ф. «Тілдік қатынас пен қатысым әдісінің ғылыми-теориялық негіздері»
- 3 А. Әлімов «Оқытудың тиімді тәсілдері»
4. Орлова Т.А. «Обучение учащихся навыкам аргументации суждения» мақала, 2009 ж.
5. Мұғалімге арналған нұсқаулық «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2018. 18-28 б.
6. Ис-әрекеттегі зерттеу. Әдістемелік құрал/Аушева И.У., Ғабдоллақызы Б. Редакциясымен. — Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2012.— 96 б.

Электронды дереккөздер тізімі:

1. <https://4brain.ru/critical/argument.php>
2. https://iphras.ru/uplfile/root/biblio/2001/Teoriya%20argum_1.pdf
3. http://student39.ru/lector/Metody-_priemy_i_formy_obucheniya/
4. <https://kk.wikipedia.org/wiki/Аргумент>

Р.Ж. БЕЙСЕНОВА,**Д.Ш. РАХИМОВА,****М.С. МУХАМБЕДЬЯРОВА,**

Физика-математика бағытындағы Назарбаев зияткерлік мектебінің қазақ тілі пәні мұғалімдері. Көкшетау қаласы.

Грамматиканы коммуникативтік мәнмәтінде оқыту – функционалдық сауаттылықты дамытудың бір жолы

Аңдатпа

Бұл мақалада қазақ тілін функционалдық-коммуникативтік тұрғыдан меңгертудің артықшылықтары қарастырылады. Сондай-ақ қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуда грамматиканы коммуникативтік мәнмәтінде оқытудың тиімді әдіс-тәсілдері сипатталады.

Аннотация

В статье рассматриваются преимущества функционального и коммуникативного изучения казахского языка. Также предложены эффективные методы обучения грамматике в коммуникативном контексте при обучении казахскому языку как второму.

Abstract

This article considers the advantages of learning Kazakh language through functional and communicative approach. It also describes the effective methods of teaching grammar in the communicative context of teaching Kazakh language as a second language.

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту — бүгінгі күн талабы. Функционалдық сауаттылық — тұлғаның пәндік білім, білік, дағдыларын әлеуметтік-қоғамдық ортада кез келген жағдаятқа сәйкес еркін қолдана алу мүмкіндіктерінің қалыптасқан жүйесі. Функционалдық сауаттылықтың негізгі міндеті — баланы оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін,

шығармашылық тұрғыда ойлауын қалыптастыру және баланың өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру [1].

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда қазақ тілінің функционалдық-коммуникативтік тұрғыдан меңгертілуі басты орында. Қазақ тілін функционалдық-коммуникативтік бағдарда оқытуда «тілден — тілдік форма мен тілдің функциясына» және «тілдің функциясынан тілге» қарай жүру логикасы ұсталынады. Тіл жүйесіндегі тіл бірліктерінің қызметі — өзінен жоғары тұрған тіл бірлігін құруға қатысуы, сөйтіп адам сөйлеуінде барлық тіл бірліктерінің қызметінің көрініс табуы тілдің функционалдық ерекшелігі болып табылады [2]. Қазақ тілін меңгертуде коммуникативтік, яғни қатысымдық әдіс жанды қатынас үдерісінде негізгі тілдік дағдыларды (жазбаша және ауызша сөйлеу, грамматика, оқылым мен тыңдалым) бір мезгілде дамытуға бағытталған. Қатысымдық әдістің негізін құрайтын принциптердің бірі болып табылатын функционалдық принцип сөйлеудің лексикалық және грамматикалық аспектілерін меңгертуді көздейді. Яғни сөйлеу барысында сөздердің де, грамматикалық формалардың да әрекетте, оның жүзеге асырудың негізінде үйренетіндігін болжайды [3]. Қазақ тілін өзге ұлт аудиториясында оқытудағы қатысымдық әдістің алғаш ғылыми негіздемесін жасаған — профессор Ф. Ш. Оразбаева. Ға-

лым: «Қатысымдық әдіс дегеніміз – оқушы мен оқытушының тікелей қарым-қатынасы арқылы жүзеге асатын; белгілі бір тілде сөйлеу мәнерін қалыптастыратын; тілдік қатынас пен әдістемелік категорияларына тән басты белгілер мен қағидалардың жүйесінен тұратын; тіл үйретудің тиімді жолдарын тоғыстыра келіп, тілді қарым-қатынас құралы ретінде іс жүзіне асыратын әдістің түрі», – деген анықтама береді [4].

Оқушылардың аты: *Дулиана Архипова*

Сұрақ	Жауап
<i>Кенің табиғаты кімге?</i>	Ауылдың
<i>Бір кезде кенің бағында жеттік?</i>	Бұлақтың
<i>Малға қандай сүругенді ұнайды?</i>	Орман ішінде
<i>Қайда көп қоқыс ташылып жатыр?</i>	Бұлақтың басында
<i>Бұлақтың басында ағарды негі ташты?</i>	Қоқысты
<i>Бұлақтың басында негі жинау керек?</i>	Шашылған қағаздарды

Қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту тәжірибесі оқушылардың қосымшалардың қызметінен, қолданылу ерекшеліктерінен қателесуі жиі кездесетінін көрсетті. Жиынтық бағалау жұмыстарына жасалған талдау нәтижелері білім алушылардың тәуелдік, септік (барыс, жатыс) жалғауларын қате қолданатынын айқындады. Матаса байланысқан сөз тіркесінде тәуелдік жалғауларының қолданылмауы, ал барыс пен жатыс септік жалғауларының алмастырып қолданылуы – оқушы жиі жіберетін қателер. Функционалдық-коммуникативтік бағдарда оқушылардың тілдік бірліктерді сауатты қолдануға баулу үшін оқыту тілі орысша болып табылатын 4-сыныпта «Сынарын тап!», «Жауап арқылы сұрақ құрастыру» әдістері қолданылды. «Сынарын тап!» әдісін қолдану 2 кезеңмен жүзеге асты. Алғашқы кезеңде оқушылар сұрақтар мен сөздерді байланыстырды. Сөздердің белгілі бір септікте тұруы оқушылардан қосымшаларға назар аударуды талап етті. Сөз бен сұрақты байланыстыру оқушыларға белгілі бір септік тұлғада тұрған сөзге сұрақ қоя білу дағдысын жетілдіруге септігін тигізді. Әдістің екінші кезеңі сөздерді қосымшамен толықтыра отырып байланыстыру арқылы жүзеге асты. Оқушылар матаса байланысқан сөз тіркестерін құрып, оларды сөйлеу, жазу барысында қолданды. Бұл кезеңде сөздерді

байланыстыру мәтін мазмұнына тәуелді болды. Оқушы сөз бен сөзді байланыстыруда қосымшамен қатар мәтін мазмұнына да назар аударды.

Жауап арқылы сұрақ құрастыру әдісінің көмегімен септік жалғауларының қолданысын меңгерту көзделді. Белгілі бір септік жалғауында тұрған қысқа жауап арқылы оқушылар толық сұрақ құрастыруда септік жалғауына және сұраулы сөзге назар аударады. Бұл әдіс ілік, барыс, табыс, жатыс септіктерін меңгертуге тиімді болды. Сонымен қатар сұрақтарды белгілі бір мәтін төңірегінде құрастыру арқылы оқушылар детальді ақпаратпен жұмыс істеуге үйренді.

4-сыныпта қолданылған аталмыш әдістердің мынадай артықшылықтарын атап өтуге болады:

- оқушылар сұрақ қоюда, сөз тіркестерін құрауда қосымшаларға, олардың қызметіне назар аударатын болды;

- оқушылардың мәтінге сұрақ қою дағдысы жетілді (сұрақтардың кең спектрін қолданатын болды);

- оқушылар детальді ақпаратпен жұмыс жасап үйренді.

Тіл үйретудің функционалдық-коммуникативтік бағдары сөйлеудің лексикалық және грамматикалық аспектілерін меңгертуге мүмкіндік береді. Грамматиканы коммуникативтік мәнмәтінде меңгерту оқушылардың сөздердің, грамматикалық формалардың функционалдық қызметіне назар аударуына, сауатты қолдануына бағыттайды. Оқушылар тұлға мен мазмұн бірлігін меңгерсе ғана сөйлеуі сауатты болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру әдістемесі, - Әдістемелік құрал

2. Н.Ж.Құрман «Қазақ тілін оқытуда функционалдық сауаттылықты дамыту негіздері», - Қарағанды, 2015.

3. Керімова ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ӘДІСТЕМЕЛЕР МЕН КОММУНИКАТИВТІК БАҒЫТ, - Вестник КазНУ. Серия востоковедения. №4(57). 2011

4. Оразбаева Ф.Ш., Тілдік қатынас: теориясы және әдістемесі. – Алматы, Ы.Алтынсарин атындағы Қазақтың білім академиясының баспа кабинеті, 2000.

Ж.А. ТЕМИРОВА,
Физика-математика бағытындағы НЗМ қазақ тілі
пәні мұғалімі.
Көкшетау қаласы.

Оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын дамыту жолдары

Аңдатпа

Мақалада қазақ тілі пәні бойынша оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын дамытудың жолдары қарастырылады. Мәтінмен жұмыс жасау мәселесін зерттеу барысында қолданылған стратегиялар мен әдіс-тәсілдердің тиімділігі талданды.

Аннотация

В статье рассмотрены способы развития у учащихся, навыков работы с текстом по казахскому языку. Проанализирована эффективность стратегий и методов используемых при исследовании обработки текста.

Abstract

The article emphasizes the ways of developing students skills to work with the text in the Kazakh language. The effectiveness of strategies and methods used in the study of text processing was properly analyzed.

Біз тез дамып жатқан әлемде өмір сүреміз. Ұсынылатын материалдар саны мен түрлілігі артып келеді, сондықтан оқушылар бұл материалды жаңа және жетілдірілген тәсілдермен пайдаланады деп күтілуде. Оқушылардан оқылым дағдысы арқылы мәтінді оқып, түсіну қабілетімен анықталмау керек. Тұтас мәтіндердің үзінділерін, оның ішінде көркем мәтіндерді түсіну және түсіндіру мүмкіндігі маңызды болып қала берсе де жетістікке жету үшін тұтас емес мәтіндерде қажетті ақпаратты алу, талдау, ақпаратты өңдеудің стратегияларымен жұмыс жасау қалыптасуы керек.

Оқыту үрдісі кезінде қазақ тілі екінші тіл ретінде оқытуда мәтіннің құрылымдық, мазмұндық, грамматикалық қырынан ой қалыптастыру үшін мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын дамыту қажеттіліктері туындайды. Мәтінмен жұмыс жасау дағдысын дамытуды қалай жүзеге асыруға болады? Оқыту барысында қандай стратегиялар мен әдіс-тәсілдерді тиімді қолдануға болады?

Жоғарыдағы сұрақтарға жауап табу үшін зерттеу мәселені «Саралау әдістері арқылы оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау дағдыларын дамыту» деп тандалды.

Зерттеу сұрағы: Саралау тапсырмалар арқылы мәтіндегі ақпаратпен жұмыс жасауды қалай дамытуға болады?

Зерттеу нысаны: 4-сынып оқушылары (9-10 жас аралығы)

Зерттеу пәні: қазақ тілі сабақтарында оқылыммен жұмыс жасауда қолданылатын стратегиялар мен әдістер.

Зерттеу әдістері: зерттеу мәселесіне қатысты сабақты бақылау үрдісі, сабақты бақылау парақтары, кері байланыс, оқушы жұмыстары.

Мәтінмен жұмыс жасау дағдысын дамытуды жүзеге асыру үшін оқу мақсаттарын ескеріп, бірнеше индикаторлар тандалды. Оқу мақсатына қол жеткізуде келесі тандалған индикаторлар сабақ жоспарлау мен оқытуда қолданылды:

- мәтін мазмұны бойынша сұрақ қояды;
- мәтін мазмұны бойынша проблемалық сұраққа жауап береді;
- мәтіннің тақырыбы мен идеясын анықтайды;
- мәтіннен қажетті ақпаратты іріктейді;
- мәтінді толықтырып, соңғы бөлігін аяқтап жазады.

Зерттеудің барысында оқушылар тұтас және тұтас емес мәтіндермен жұмыс жасау дағдысын дамыту көзделді.

Алғашқы сабақта оқылым стратегияларының ішінен «Түсініп оқу» түрі алынды. Оқушылар мәтінде берілген ақпаратты түсініп оқу үшін «сұрақ-жауап» әдісі арқылы жүзеге асыру жоспарланды. Оқушылардың қажеттілігі мен оқу мүмкіндіктерін ескеріп, деңгейлік сұрақтар арқылы саралау әдісі қолданылды. Виготскийдің «Жақын арада даму аймағы» теориясы негізінде аралас топта жұмыс жасау қарастырылды. Оқушылар шағын топтарда үш деңгейлі сұраулы сөздерді тандай отырып, мәтін мазмұны бойынша сұрақтар құрастырды.

Реті	Кім?/ Не? Не істейді?	Қашан? Неден?	Неліктен? Неліктен?
1.			
2.			

Шағын топтарда құрастырған сұрақтар бойынша дұрыс-бұрыстығын топта талқылады. Шағын топтарда әр оқушының бір-біріне қолдау көрсету арқылы сұрақ құрастыра алуға мүмкіндігі бол-

ды. Осылайша мәтін мазмұнын игеру қиындық тудырмады. Блум таксономиясы бойынша білу, түсіну деңгейінде жасалған жұмыс болды. Ойлаудың қолдану деңгейі бойынша мәтіннен алған

білімін пайдалана алуына бағытталған тапсырма ұйымдастырылды. «Мен, мені, менің, маған» есімдіктерін пайдаланып, сөйлемдер құрастыру тапсырмасы әзірленді. Оқушылар падлет тақтасы арқылы берілген есімдіктермен мәтін мазмұны бойынша сөйлемдер құрастырды. А деңгейлі оқушы кем дегенде екі есімдікті пайдаланып, сөйлем құрастыра алса, В деңгейлі оқушы үш сөйлем, С деңгейлі оқушы төрт сөйлем көлемінде құрастыра алу болжанды. Осылайша «сұрақ-жауап» әдісі негізінде әр деңгейдегі оқушы өз сөйлемдерін құрастыра алды. Бұл нәтиже оқушылардың жұмыстар мен алдын ала құрылған бақылау парағы арқылы көрініс тапты.

Келесі сабақта «Зерттеп оқу» стратегиясы қолданылды. Зерттеп оқу: мәтіннің мазмұны мен құрылымдық бөліктерін шолып оқуға қарағанда күрделі оқу түрі. Оқылым мәтінінің астарлы ойын, автор көзқарасын, мәтіндегі көтерілген мәселені, факті мен көзқарасты зерделеп ажырату зерттеп оқудың ерекшелігі болып табылады. Ф. Оразбаева «Зерделік оқылым» деп қарастырады. Зерделік оқылым бойынша оқушы берілген материалды не тексті басынан аяғына дейін толық түсініп оқу керек. Текстің барлық мазмұнын тәптіштеп біліп, ондағы информацияның бірде бірін ескерусіз қалдыруға болмайды. Сонымен бірге үйренуші шығармаға, яғни текске анализ жасай отырып, ондағы әрбір единицаны талдайды. Сөйтіп бүкіл материалды жан-жақты зерттейді. «Зерделеп оқу» стратегиясы бойынша мәтінді білу, түсіну деңгейіне сай сөйкестендіру (қарама-қарсы бағытта оқу) жұмысы қарастырылды. Оқушылар мәтінді құрылымдық тұрғыдан сөйкестендіру арқылы мәтінді тұтас қабылдауларына жағдай жасалды. «Бес сұрақ» әдісі негізінде аралас топтық саралау арқылы «неліктен» сұраулы сөзімен сұрақ құрастыру жұмысы жоспарланды. Жасалған жұмыстың нәтижесінде оқушылар мәтіннің кіріспе мен негізгі бөлігі бойынша сұрақтар құрастыра алды. Ал мәтіндегі автор ойын білдіретін бөлігіне сай сұрақ құрастыру оқушыларға қиындық тудырды. Үш топтың ішінен бір топ қана сұрақ құрастыра алды. Сондықтан алдағы уақытта автор ойын білдіретін ақпаратты алдын ала жұмыс жасауды қажет етеді. Мәтіннен алған ақпаратты қолдану мен синтез жасау үшін оқушылардың «себебі» сөзімен құрмалас сөйлемдер құрастыра алуына бағытталған жұмыс қарастырылды. Бұл тапсырмада қабылдау деңгейі төмен оқушыларға кіріспе бөлігі бойынша сөйлемді құрастыру берілсе, қабылдау деңгейі орташа оқушыларға негізгі бөлігі бойынша, қабылдау деңгейі ілгері оқушыларға қорытынды бөлігі бойынша ұсынылды. Оқушылардың жасаған жұмыстары бойынша әрі сабақтағы берген кері байланыстарын ескеріп, алдағы уақытта бөліктер бойынша сұрақ құрастыруды оқушылар-

дың өз таңдауына беру керек. Өйткені жоғары деңгейлі оқушыларға автор ойына қатысты сұрақ құрастыру әлі де қиындық тудырғаны байқалды. Тапсырма орындау барысында оқушыларға көпіршелер тұрғызу қажет болды. Қабылдау деңгейі ілгері оқушыларға автор ойына қатысты жұмыста жетелеу сұрақтары арқылы көмек көрсетілді.

Келесі сабақта тұтас емес мәтіндермен жұмыс жасау дағдыларын дамыту жұмыстары қаралды. Ол үшін «іріктеп оқу» немесе «детальді түрде оқу» стратегиясы негізге алынған болатын. Оқушылар мәтіннен мәселенің себебін, салдарын, шешу жолдарын анықтауға бағытталды. Тапсырма топтық саралау арқылы нәтижеге жетуді көздеді. Оқушылар шағын топтарда (алдын ала бөлінген) қабылдау деңгейі төмен оқушылар инфографикадан мәселенің себебін анықтауды, орта деңгей салдарын, ілгері деңгей шешу жолдарын ұсыну арқылы тұтас емес мәтінмен жұмыс жасау арқылы бөлісу жоспарланды. Топта әр оқушының рөлі айқын болғандықтан, тапсырма бойынша әр оқушы өз жауаптарын бөлісу арқылы топтағы сыныптасын тыңдап мәтінді толық игеруіне мүмкіндік алды. Оқушылардың мәтінді игергендігін тексеру мақсатында «Аяқталмаған сөйлемдер» әдісі арқылы көрініс тапты. Шартты райлы сөйлемдер қолдану арқылы мәтіннен қажетті ақпаратты іріктеу индикаторы тексерілді. Бұл жұмысты бақылау кезінде кей оқушылар шартты сөйлем құрастырғанымен, қорытынды ойын білдіретін сөйлем құрастыру қиындық тудырды. Сондықтан алдағы сабақтарда қорытынды ой білдіру бойынша дайын шаблон түрінде немесе жедел жәрдем жәшігі түрінде беру жұмыстары қарастырылды.

Зерттеу барысында сабақты бақылау, бақылау парағын толтыру, талдау жасау, оқушы жұмыстарын саралау, әріптестермен пікір алмасу әдістері қолданылып, алдағы сабақтарда нені ескеру керектігі айқындалды. Зерттеудің бастапқы кезеңінде бірінші тоқсанда оқушылардың жасаған жұмыстары негізінде мәселе туындағандықтан, тоқсан бойынша жазған жұмыстары нәтиже ретінде негізге алынды. Тоқсандық жұмыстарын талдай келе оқушылардың мәтін мазмұны бойынша қажетті ақпаратты тауып сұрақ құрастыру мен жауап беру дағдысы, мәтінді толықтырып, соңғы бөлігін аяқтап жазу дағдысы жоғары деңгейде болғанын атап кетуге болады. Жекелеген оқушылар автор идеясын табуды үйренген, бірақ көзқарасын білдіру әлі де қиындық туғызады деп өз кері байланыстарында тоқталған болатын. Қиындықты жену үшін мәтіннің қорытынды бөлігімен жұмыс жасау керектігі анықталды. Мәтінмен жұмыс жасауда қолданылған «зерттеп оқу», «детальді түрде оқу» стратегиялары мен «бес сұрақ» әдісі тиімді болды деп ойлаймын.

Зерттеу нәтижесін саралай келе, саралау әдістері арқылы оқушылардың мәтінмен жұмыс жасау

дағдыларын балалардың оқу мүмкіндіктері мен жеке ерекшеліктерін ескере отырып, жүйелі түрде жүргізілуі керек екені анықталды. Зерттеу барысында оқушылардың қабілеттеріне қарай аралас топтық саралауды қолдану тиімді болды. Сабақта тұтас, тұтас емес мәтіндермен жұмыс жасау дағдыларын дамыту үшін мәтін түрлерін кезектесіп қолдану керек.

Қолданылған әдебиеттер:

1. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Білім беру бағдарламасы. - Нұр-Сұлтан, 2019 ж.
2. Ф.Оразбаева «Тілдік қатынас». - Алматы «Сөздік-Словарь», 2005 ж.

3. Дифференциация обучения: опыт, проблемы, перспективы./Р.Б. Абишева, С.Б. Мамлеева, У.Б. Темиргалиева. — Астана: Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы».

4. Основы дифференциации преподавания и обучения в современной школе: учебное пособие /Утегенова Б.М., Смаглий Т.И., Онищенко Е.А. — Костанай: КГПИ. — 2017.

А.Т. ЛЕПЕСБАЕВА,

Физика-математика бағытындағы НЗМ қазақ тілі пәні мұғалімі.
Көкшетау қаласы.

Деконструкция аутентичных источников как способ развития навыков аргументации учащихся старшей школы в контексте рассматриваемой проблемы

В эпоху экономической глобализации обучающиеся должны владеть рядом умений и навыков для повышения конкурентоспособности в современном мире. Для решения сложных экономических, академических и социальных задач требуются способность мыслить критически, креативно, эффективно коммуницировать с окружающими. Навыки чтения являются основными образовательными умениями учащихся на всех изучаемых дисциплинах в школе. Читательские действия в старшей школе включают в себя умения работать со сложными текстами, понимать абстрактные понятия, применять навыки поискового и просмотрового видов чтения, понимать основную идею автора, детали и выдвигать гипотезы на основе прочитанного. Данные умения эффективно отражаются в устной и письменной коммуникации обучающихся. К сожалению, в век цифровых технологий читательские навыки молодого поколения находятся в зоне риска. Согласно результатов международной оценки учебных достижений, учащихся PISA 2018, уровень функциональной читательской грамотности 15 летних подростков большинства стран мира занимает низкие позиции. Результаты читательской грамотности Казахских школьников в данной международной оценке достижений свидетельствуют о крайне низких умениях оперировать со сложными текстами, анализировать детали информации, синтезировать и адаптировать данные информационного поля с личными навыками и опытом. Отчет информационно — аналитического центра при Министерстве Образования и Науки Республики Казахстан пока-

зывает, что «показатели читательской грамотности казахстанских участников являются самыми слабыми в сравнении с другими направлениями исследования. Более 40% школьников и студентов не способны работать с самыми простыми текстами. Более того, все участники не в состоянии понимать сложные письменные тексты, извлекать ключевую информацию, анализировать и обосновывать свою точку зрения. Это свидетельствует об очень низких читательских компетенциях».

Данное исследование имеет актуальность в связи с вышеупомянутыми проблемами и ставит целью развивать функциональную грамотность учащихся основной школы через критическое чтение и письмо. Достижение поставленной цели связывается с решением следующих задач: формировать у учащихся систему навыков: анализировать и критически оценивать аргументы аутентичных авторов; анализировать и оценивать доказательную базу аргумента; оценивать и анализировать степень влияния анализа и оценки на трансформацию личной — точки зрения; демонстрировать эффективные навыки письменной и устной коммуникации.

Запланированы следующие ожидаемые результаты к концу практики исследования, во-первых, учащиеся смогут анализировать и оценивать различные аргументы авторов, во-вторых, выявлять структурные элементы, далее, генерировать свои собственные аргументы в устной и письменной форме по исследуемой проблеме и выявлять сильные и слабые стороны аргумента. Более того, обучающиеся смогут определять степень достоверности и валидность источника, конспектировать

информацию согласно международному формату, методу Корнелла, рассматривать и оценивать альтернативные точки зрения, выявлять упущения в аргументации, как отсутствие объективности суждений, предвзятости в предоставляемых доводах и рассуждениях, эффективно взаимодействовать с целью генерации определенных решений, эффективно коммуницировать итоги исследования, анализа и оценки полученной информации и выполнять рефлексивные действия по итогам исследования, критического чтения и письма.

Методология исследования включала интервью, которое проводилось среди учащихся 10 классов, с целью выяснить насколько эффективен метод деконструкции в развитии навыков аргументации учащихся. По мнению учителей - практиков метод деконструкции является решающим инструментом в повышении читательской грамотности учащихся. Метод деконструкции является одним из активных методов чтения, который предполагает анализ прочитанного, оценку аргументации автора и синтез прочитанного с личной точкой зрения учащегося. На первом этапе данного метода учащиеся анализируют основные элементы аргумента автора, принимая во внимание логичность, связность, валидность и достоверность доводов и суждений. На втором этапе предполагается анализ и оценка доказательной базы аргумента фактологического или статистического характера, анализируют объективность суждений, наличие или отсутствие логических ошибок в доводах автора. Заключительный этап метода предполагает определение степени влияния оценки, анализа источника на трансформацию личной точки зрения, который коммуницируется более широкой аудитории. В качестве учебного материала учителя используют аутентичные источники, которые имеют актуальный характер, рассматривают проблемы современного мира в политике, экономике, образовании, науке и исследовании окружающей среды.

В качестве примера можно привести изучение учебной темы «Creativity», где учителями была использована статья международного эксперта по вопросам инновационной креативности Дэвида Пэриша. Автор статьи рассматривает важность развития и поддержки инновационной креативности в эпоху кризиса, предоставляя свои доводы и суждения в поддержку своего аргумента. Данный учебный материал послужил стимулом для размышлений, рефлексивных действий учащихся.

Умение работать со сложными текстами на иностранном языке требует высокий когнитивный уровень и уверенную языковую подготовку со стороны учащихся. Для достижения данной цели учащиеся были научены конспектировать первоисточники по методу Корнелла, выделяя главные идеи и детали суждения в специальном шаблоне конспекта. Прием конспектирования по методу Корнелла имеет ряд преимуществ, во-первых,

данная стратегия интегрирует навык критического чтения, письма и мышления учащихся, во — вторых, читательские действия принимают осознанный характер, и являются основой для последующей устной и письменной коммуникации.

В ходе исследования был проведен опрос, в котором участвовали 46 учащихся 10 классов. Результаты опроса показали, что все участники знают структуру аргумента и не испытывают сложности в создании тезиса, доказательной базы, причинно — следственных связей, объяснений и заключений авторов. Однако, 37 учащихся испытывают сложности в написании контраргумента, знании и использовании академического словарного запаса в коммуникации, в способности устанавливать логическую связь между элементами аргумента. Другой проблемой является отступление от темы в процессе генерации собственного аргумента, учащиеся упускают из виду основной вопрос и включают идеи, которые не имеют релевантный характер к рассматриваемой проблеме.

Следующий вопрос опроса раскрывал наиболее приемлемые способы социального взаимодействия в классе в процессе написания аргумента. Большинство учащихся признают, что эффективным условием для их работы является индивидуальный подход, который способствует высокой результативности в создании аргумента. Однако, одиннадцать из сорока шести учащихся предпочитают командное взаимодействие, условия которого предоставляют плюрализм мнений, идей сверстников, то есть отсюда следует вывод, что социализация играет важную роль в когнитивном развитии учащихся.

Все участники опроса выразили мнение, что навык аргументации является одним из ключевых гарантов успешности в их профессиональной карьере в будущем. Учащиеся осознают, что навык письменной и устной аргументации поможет им реализоваться в современных реалиях студенческой жизни и дальнейшей профессиональной деятельности.

Результаты формативного и суммативного оценивания подтвердили эффективность применения метода деконструкции в обучении, так как в обратной связи структурность логики изложения в письме была отмечена учащимися, как сильная сторона при написании аргумента. Большинство учащихся отмечали друг у друга грамотность написания тезиса, подбора релевантной доказательной базы, логическую связь между составными частями аргумента. Но вместе с тем, следует отметить, что некоторая часть обучающихся, все же затрудняется при написании аргумента. Причиной данной проблемы является недостаток словарного запаса академического характера, препятствующий выражению мыслей на письме, генерация контраргумента, требующая досконального понимания вопроса.

По наблюдениям учителей метод деконструкции

оказал положительное влияние на развитие устной речи учащихся, когда они стараются излагать мысли структурированно, логически связывают идеи, содержащие информационную нагрузку и направленные на убеждение или обоснование какого-либо факта, а также обладающие речевым воздействием на коммуниканта. Учителя, проводившие исследование, заметили улучшение навыка рассуждать, отстаивать свою точку зрения, соглашаться с тезисом или, наоборот, опровергнуть его. Некоторые учащиеся испытывают затруднения с формулировкой исходного тезиса, не могут уточнить высказывание с помощью причинно-следственных связей, не могут сформулировать вывод в высказывании. В данном случае решением проблемы может выступать коллаборативная работа, когда продвинутый учащийся взаимодействует менее продвинутому учащемуся.

По итогам исследования учителя пришли к выводу, что практика применения метода деконструкции способствует повышению функциональной грамотности учащихся, а именно, развивает навыки письменной и устной коммуникации в рамках академической направленности, более того, способствует междисциплинарному мышлению. Изучение аутентичных источников дает возможность устанавливать связь между обучением и реалиями жизни, так как учебные ресурсы рассматривают проблемы современного мира, которые требуют решений, в данном случае учащиеся могут предложить решения, соответствующие их уровню мышления, их интересам и потребностям. Более того, по мнению учащихся, обучающиеся полагают, что навык аргументации, развиваемый через критическое чтение, письмо и коммуникацию послужит обучающимся как главный инструмент в коммуникации в высшем учебном заведении, в профессиональной карьере и в эффективном общении с окружающими.

По результатам практики учителя предлагают следующие рекомендации педагогам: во-первых, применять в профессиональной практике метод деконструкции на раннем этапе обучения, с седьмого класса. Обоснованием может служить тот факт, что навыки коммуникации отрабатываются в средней школе, и требуют расширения словарного запаса, использования сложных грамматических структур, логической связи идей в говорении, использование слов-связок. Данные языковые компетенции будут параллельно развиваться на когнитивном уровне, где синтез языковых компетенций и когнитивного мышления будет совершенствоваться системно и последовательно, тем самым навык аргументации будет оттачиваться и практиковаться продолжительное время, в средней и старшей школах. Во-вторых, применение аутентичных источников как ресурсы учебного материала позволяет познакомиться, анализировать и оценивать аргументацию авторов, которые являются носителями языка, которые предоставляют широкий спектр альтерна-

тивных точек зрения на различные проблемы современности. В-третьих, опыт показывает, что развитие навыков письма на основе конспектирования по методу Корнелла является успешной практикой интеграции навыков критического письма, чтения и мышления учащихся.

Следует признать, что данные результаты исследования имеют определенные ограничения, а именно, исследование вопроса проводилось в течение одного учебного года, что не гарантирует полной объективности в получении результатов. Полагаем, что проблема развития навыков аргументации учащихся на иностранном языке требует длительного времени. Следующим ограничением является репрезентативная выборка участников исследования: участниками являлись учащиеся десятых классов, исследование не включало всех обучающихся старшей школы. Расширение репрезентативной выборки для исследования являлось бы прочным гарантом обобщения результатов исследования для более широкой аудитории. Как учителя практики планируем продолжить исследование по данной теме и вовлечь более широкую аудиторию в качестве участников исследования.

Использованная литература:

1. Bell P and Linn M C 2000 Scientific arguments as learning artifacts designing for learning from web with KIE International Journal of Science Education 22 8 797–817
2. McNeill K L and Berland L K 2010 A learning progression for scientific argumentation: understanding student work and designing supportive instructional contexts Journal Science Education. <http://doi.org/10.1002/sce.20402>
3. 4th Grade Students (1992). Fourth graders' understandings and beliefs about the importance of becoming aware of their own ideas. Unpublished memo. St. Anns' Elementary School.
4. Bakhtin, M. M. (1986). Speech genre and other late essays. Austin, TX: University of Texas Press.
5. Bereiter, C., & Scardamalia, M. (1989). Intentional learning as a goal of instruction. In L. Resnick (Ed.), Knowing, learning and instruction. Essays in honor of Robert Glaser (pp. 361–392). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
6. Brown A. L. (1992). Design Experiments: Theoretical and Methodological Challenges in creating complex interventions in classroom settings. The Journal of the Learning Sciences, 2(2), 141–178.

**Г.К. АБИЛЕВА,
Ж.М. АУБАКИРОВА,**
учителя-эксперты английского языка
Назарбаев интеллектуальной школы физико-математического направления.
г. Кокшетау

Формирование дивергентного мышления у учащихся в процессе решения учебных задач

**Зарина
Кайратовна
АЛИПШПАЕВА**

**Самал
Бекеткызы
БЕКБАЕВА**

**Людмила
Анатольевна
СТАРОВОЙТОВА**

**Кайрат
Ермекович
МУРАТОВ**

**Олеся
Федоровна
ТКАЛЕНКО**

**учителя русского языка и литературы Назарбаев интеллектуальной школы физико-математического направления.
г. Кокшетау**

Аңдатпа

Мақала білім беру мәселелерін шешу барысында оқушылардың дивергентті ойлауын қалыптастыру мәселесіне арналған. Авторлар дивергентті ойлауды дамытудың тиімді әдістері мен тәсілдерін анықтауға тырысты. Мақалада негізгі ұғымдар анықталған, орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында қолданылатын тапсырмалардың үлгілері көрсетілген, зерттеу нәтижелері келтірілген, осы тақырып бойынша әрі қарайғы зерттеу жұмыстарының бағыты белгіленді.

Аннотация

Статья посвящена проблеме формирования дивергентного мышления учащихся в процессе решения учебных задач. Авторы предприняли попытку определить эффективные методы и приёмы для развития дивергентного мышления. В статье обозначены основные понятия, продемонстрированы образцы заданий, использованные на уроках русского языка и литературы, представлены результаты исследования, задано направление для дальнейшей научно-исследовательской работы по этой теме.

Abstract

The article is devoted to the problem of the formation of divergent thinking of students in the process of solving educational problems. The authors made an attempt to identify effective methods and techniques for the development of divergent thinking. The article identifies the basic concepts, demonstrates samples of tasks used in the lessons of the Russian language and literature, presents the results of the research, sets the direction for further research work on this topic.

Актуальность настоящего исследования обусловлена высокой значимостью дивергентного

мышления в целях активизации творческих способностей учащихся разного возраста как фактора их личностного развития в современных условиях образования.

Американский психолог Дж. Гилфорд описал два различных вида мышления, которыми пользуется человек: конвергентное и дивергентное. Конвергентное мышление предполагает единственно правильный ответ.

Этот вид мышления незаменим в повседневной жизни, он позволяет нам ориентироваться и действовать в привычной среде, когда явления или события повторяются и предсказуемы. [1]

Дивергентное мышление в отличие от конвергентного направлено на деятельность в сложной среде, когда предполагается поиск разных путей решения, один из которых будет оптимальным.

По определению Джоя Гилфорда, «под дивергентным мышлением следует понимать способность отказываться от стереотипных способов мышления». [2]

Сегодня дивергентное мышление — залог успешного обучения учащихся в условиях современных реалий.

Согласно выдвинутой гипотезе исследования, самостоятельность мышления, креативность, умение находить множество путей решения задач, будет способствовать формированию у учащихся дивергентного мышления.

Одним из основных критериев выбора данной темы исследования является подготовка учащихся 5-х, 10-х и 12-х классов к внешнему суммативному оцениванию (ВСО), где учащимся предлагается выполнить задания творческого характера.

На основе изученного теоретического материала по теме исследования были отобраны методы, которые способствуют развитию дивергентного мышления: метод проектов, метод проблемных ситуаций, мозговой штурм, составление ментальной карты, метод вживания, метод смысловых ассоциаций, метод решения задач на сообразительность, метод кейсов, метод прогнозирования. [3]

Для достижения учебных целей урока за основу была взята базовая технология критического мышления: вызов – осмысление – рефлексия.

Учитывались: возраст учащихся, выбранная стратегия, уровень сложности задания, а также предполагаемые способности учащихся к творческому мышлению. При отборе заданий на урок брались во внимание такие качественные характеристики дивергентного мышления, как гибкость, быстрота мышления, оригинальность, точность, способность к обнаружению и постановке про-

блем, способность к анализу, синтезу, оценке.

Анализ выполненных заданий учащимися разного возраста показал, что подростковый возраст является наиболее благоприятным для развития дивергентного мышления, учащиеся более осознанны в выборе своего ответа при решении поставленной проблемы. А вот учащиеся младших классов чаще дают ответы неосмысленно, неосознанно, импульсивно. Поэтому было принято решение сфокусировать внимание на классах среднего и старшего звеньев.

Исследование уроков в этих классах свидетельствует, что наиболее эффективными оказались такие методы, как метод проектов, метод проблемных ситуаций, метод вживания, метод ассоциаций, составление ментальной карты.

Так, например, в 7 классе на уроке русской литературы учащимся были предложены задания по методу проектов.

1 группа - Художники

Образ главного героя – Володи Тенкова

Представьте информацию о мальчике в виде рисунка по ключевым моментам:

- семья мальчика;
- сытость мальчика;
- совесть мальчика;

Форма представления: сюжет в картинках

Группа 2 - Аналитики

Характеристика героев

- какие герои противопоставлены в рассказе? Почему?
- что сближает героев рассказа;

Форма представления: таблица

Группа 3 - Психологи

Составьте диаграмму чувств и эмоций автора произведения по отношению к героям, дополнив каждое цитатой из произведения

- какое отношение автора к героям, проблеме и каким образом ему удалось его выразить;

Форма представления: диаграмма

Группа 4 - Историки

- Автор вводит в рассказ документальную реплику. Зачем?

Участники группы изучают данные и составляют ментальную карту.

- подтвердить фактическую основу написанного: «Миллионы семей затронула эта беда».

Форма представления: ментальная карта

Рисунок 1.

Предложенные таблицы наглядно демонстрируют, что метод проектов – это такой способ обучения, при котором ученик самым непосредственным образом включен в активный познавательный процесс; он самостоятельно формулирует учебную проблему, осуществляет сбор необходимой информации, планирует варианты решения проблемы, делает выводы, анализирует свою деятельность, формируя «по кирпичикам» новое знание и приобретая новый учебный и жизненный опыт. Поэтому активное внедрение метода проектов представляется актуальным.

Также на уроках применялся и приём прогнозирования. Это предвидение тех результатов, к которым может привести поиск. Формирование уме-

ния прогнозировать, предвидеть результаты является важным компонентом развития логического мышления учащихся.

Рассмотри картинку. Ответь на вопросы:

- Как ты думаешь, какие события происходили до изображенного момента?
- Какой момент изобразил художник?
- Что может произойти дальше?

Рисунок 2.

Этот приём уместно использовать при формировании таких речевых навыков как говорение и письмо.

Примером задания, способствующим развитию дивергентного мышления, является ментальная карта. Ментальная карта, она же интеллектуальная карта, она же mind map — это техника визуализации мышления, которая позволяет фиксировать и обрабатывать информацию. Ментальные карты

являются отличным помощником в активации творческого мышления, когда нужно сгенерировать идеи.

На рисунке 3 продемонстрирована ментальная карта, созданная учениками 7-го класса на уроке русской литературы по теме «Хлеб для собаки» В. Тендрякова. Учащиеся приводили причины и факты жестокого голода, описанного автором в произведении.

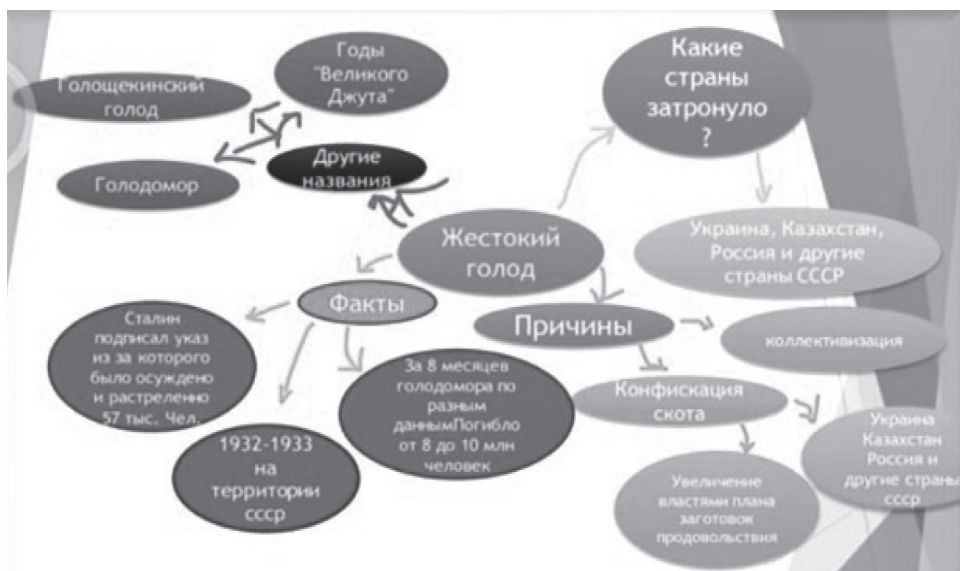

Рисунок 3.

В 9-ом классе применялся метод проблемных ситуаций. Эффективно было в данном случае применение стратегии «ИДЕАЛ». Приём был использован на уроке русского языка по теме

«Конфликт поколений в трагедии У. Шекспира «Ромео и Джульетта». Учащиеся смогли самостоятельно сформулировать проблему и предложить решения.

И	Интересно, в чем проблема? Определите проблему и сформулируйте её в виде вопроса, начинающегося со слова: Как ...?	
Д	Давайте найдем как можно больше способов решения проблемы! (3)	
Е	Есть ли какие-нибудь «сильные» решения?	
А	А теперь сделаем выбор! Выберите один вариант решения проблемы и обоснуйте свой выбор. Аргументация должна основываться на сведениях из текста.	
Л	Любопытно, как это осуществить на практике? Составьте план решения проблемы.	

Рисунок 4.

На уроках русского языка и литературы в 10-х классах активно использовался метод вживания и эвристических вопросов. Учащимся были предложены задания такого типа:

1. Перескажи текст от лица указанного персонажа;
2. Напиши письмо современникам от лица литературного героя;
3. Представь, что ты член экологического клуба и от его лица напиши послание жителям своего города.

Аналогичные задания предлагаются учащимся по формированию навыков письма, говорения. Они позволяют обучающимся предложить свое оригинальное видение и решение проблемы. Кроме того, учащимся предлагались следующие вопросы, которые помогли им найти ответы при решении учебных задач: как? каким образом? почему именно так? зачем так, а не иначе? можно ли как-то иначе? что будет, если? Таким образом, посредством чувственно-образных и мысленных

представлений ученик пытается «переселиться» в изучаемый объект, почувствовать и познать его изнутри. Вживаться в сущность свечи, дерева, камня, кошки, облака и др. образовательных объектов помогают словесные предписания типа: «Представьте себе, что вы то растение, которое стоит перед вами, ваша голова — это цветок, туловище — стель, руки — листья, ноги — корни...». В моменты наилучшего «вживания» учащийся задает вопросы объекту — себе, пытается на чувственном уровне воспринять, понять, увидеть ответы. Рождающиеся при этом ощущения, чувства, мысли и есть эвристический образовательный продукт учащегося, который может затем быть выражен им в устной,

письменной, знаковой, двигательной, музыкальной или рисуночной форме.

Таким образом, по окончании каждого урока проводилось интервьюирование учащихся с целью выявления понравившихся им методов. Интервьюирование показало, что наибольший интерес у учащихся вызвали метод смысловых ассоциаций, метод вживания и метод проблемных ситуаций.

На заключительном этапе исследования повторно было проведено диагностическое тестирование, которое выявило, что уровень развития дивергентного мышления в экспериментальном классе был выше по сравнению с контрольным классом (где исследование не проводилось).

Динамика уровня дивергентного мышления старших подростков (10 классы)

Уровни дивергентного мышления	Констатирующий эксперимент (количество человек)		Формирующий эксперимент (количество человек)		Разница
	ЭГ	КГ	ЭГ	КГ	
Высокий уровень	18	11	18	11	—
Средний уровень	9	4	9	5	1
Ниже среднего	0	4	0	3	1
Низкий уровень	0	2	0	2	0

Рисунок 5.

Исходя из данных таблицы видно, что развитие дивергентного мышления старших подростков становится более продуктивным в условиях применения указанных методов.

Результаты проведенного исследования по-

казывают, что системное применение на уроках методов и приемов, способствующих развитию дивергентного мышления, приводят к повышению у учащихся уровня показателей креативности и самостоятельности в решении учебных задач.

Диаграмма процентного соотношения баллов по показателям дивергентного мышления

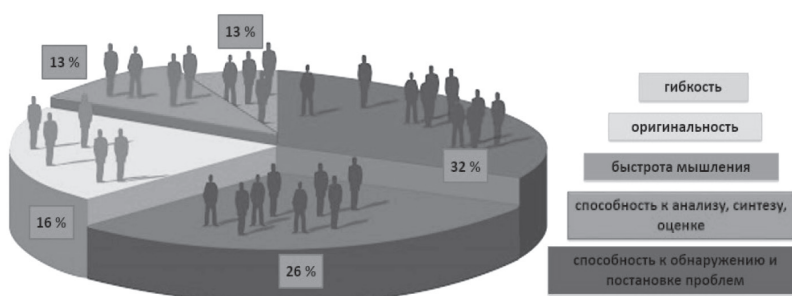

Рисунок 6.

В процессе исследования было отмечено, что учащиеся, привыкшие к конвергентному типу мышления во всем, очень трудно переходят на совершенно новый и нестандартный для них тип мышления. Развитие творческого типа интеллекта у большинства из них вызывает затруднение.

Дальнейшая задача обучения — не только научить учащихся мыслить дивергентно, но и приучить их к дивергентному мышлению в решении различных вопросов как на уроках, так и в повседневных ситуациях.

Список использованной литературы:

1. Дорфман, Л.Я.; Дивергентное мышление и дивергентная индивидуальность: Ресурсы креативности [Текст]: — Ежегодник РПО. Вып. 1М.: 2002. Т. 8. С. 3-19.
2. Gilfopd, Dzh. (2008). Tpi stopony intellekta: psihologija myshlenija, Jeksmo, — Moscow, 437 p. (in Russian).
3. Седашова О. Дивергентное мышление: особенности, способы развития [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://4brain.ru> (дата обращения: 07.02.2021).

Интерактивное взаимодействие на уроках английского языка в условиях он-лайн обучения

Аңдатпа

Мақалада жоғарғы сынып оқушыларының ағылшын тілінде сөйлеуді үйренудегі қиындықтары қарастырылып, оқу жылы барысында сабақты зерттеу максатымен заманауи тәсілдің қолданғаны сипатталған.

Аннотация

В статье рассматриваются сложности обучения говорению на английском языке учащихся старшей школы и описывается опыт применения современного подхода в рамках исследования урока в течение одного учебного года.

Annotation

The article deals with difficulties in teaching speaking high school students and describes experience of using a contemporary approach within the Lesson Study format during one academic year.

Одной из важнейших целей преподавательской деятельности в контексте реформирования образования в Республике Казахстан является формирование навыков саморегулируемого обучения [2:1402]. Уже приобретённые и усовершенствованные качества самостоятельной личности наиболее важны для выпускников школ, так как вскоре им придётся обучаться в ВУЗах, где большая часть знаний, умений и навыков осваивается независимо от учебных занятий.

В течение 2020-2021 учебного года наша группа исследовала практику преподавания урока английского языка в 12 классах в условиях дистанционного обучения. В связи со сложностями, обусловленными учёбой в режиме он-лайн и с целью улучшения практики преподавания на разных временных промежутках и в зависимости от возникающих обстоятельств на уроках, мы оттачивались от собственных продвижений и промахов, а также фокусировались на учебных потребностях, требующих коррекционных способов преподавания.

В данной статье хотим остановиться на серии уроков, посвящённых теме «Change», которая раскрывает потенциал учеников размышлять о своей деятельности, делиться мнениями, спорить, строить планы, аргументировано отстаивать позицию. Обо всех этих потребностях наши ученики рассказали в своих ответах на опросник по определению их нужд во всём, что касается повышения уровня навыка говорения. Помимо этого мы были заинтересованы развить у 12-тиклассников навыки интерактивного взаимодействия с помощью применения приёмов дифференцированного обучения, стремясь учесть индивидуальные потребности учеников и направить их к взаимовыгодному сотрудничеству.

В целях отслеживания успешности обучения, учитывая возрастные особенности и тот факт, что учащиеся являются выпускниками, многие из которых планируют свою дальнейшую учебную деятельность на английском языке, мы изучили требования ВУЗов к степени сформированности у будущих студентов навыков говорения, посетив их официальные сайты. В частности, это Назарбаев Университет, Budapest University of Technology and Economics, City University of Hong Kong, Kadir Has University (Турция). Абитуриенты всех перечисленных университетов должны в той или иной степени справляться с усложненными заданиями, подходя к ним критически и проявляя высокий уровень развития саморегуляции.

Далее, для более комфортного и эффективного процесса интерактивности на уроке на платформе MS Teams мы заблаговременно создали несколько каналов для работы в парах и группах сменного состава. Заранее, ещё до начала каждого урока, каждый ученик знал, кто будет его партнёром либо в какой группе и с кем ему придётся работать на различных этапах урока.

Итак, на начальном этапе уроков по данной теме мы посчитали целесообразным приёмом проводить игры с изученной ранее лексикой и грамматикой. Игра способствует настрою на урок, вызывает здоровую конкуренцию, стимулирует речевое участие на последующих этапах.

На среднем этапе урока мы развивали три вида речевой деятельности — чтение, слушание и письмо — в зависимости от целей определённого урока. Задания на проверку понимания прочитанного либо услышанного были запланированы с учетом индивидуальных особенностей учащихся. Есть те, кто вдумчиво рассматривает варианты и делает логические выводы. Есть такие ученики, которые нуждаются в конкретной подсказке. Есть нестандартно мыслящие ребята. Для каждой категории подразумевался набор вопросов по контенту, отвечающий их особенностям.

Предпоследний этап каждого урока посвящался говорению, в частности парной или групповой работе, которая должна была концентрироваться не только на учете личных и учебных черт учащихся, но и на интерактивном взаимодействии, предполагающем комфортное пребывание в учебной ситуации [5:124]. Рассказывая о собственном опыте, делясь советами, обмениваясь положительными эмоциями, ребята с легкостью должны продвигаться по сложному пути

совершенствования навыков общения на английском языке.

Рефлексия на конечном этапе позволяла узнать, насколько данная урочная деятельность помогла ученикам прогрессировать, побудила ли их задуматься о собственных неудачах и заставила ли искать пути самосовершенствования.

Что касается конкретно методик, применяемых на уроках, рассмотрим каждый из этапов. В начале каждого урока учащиеся либо делились на пары / группы по три человека для игры Jeopardy либо индивидуально играли в викторину Kahoot. Вовлечены были все: и те, кто имеет высокий уровень знаний, и те, кто неуверен либо стесняется высказываться на уроке, и те, кто по каким-то причинам пропустил предыдущие уроки и нуждался в восполнении упущенной информации. Вопросы ранжировались по сложности и по проявлению навыков в произношении, грамматике, лексике. Находясь в лёгкой игровой атмосфере, ученики с удовольствием наперегонки отвечали на выбранные вопросы, сотрудничали, проявляя командный дух, поддерживали друг друга. Хотя формат игры и подразумевал проверку усвоенного ранее изученного материала, всё же она заставляла учащихся анализировать, категоризировать и устанавливать связи между подтемами и выдаваемыми ответами, что развивало их навыки критического мышления. Данная деятельность очень эффективна из-за созданной ситуации успеха для каждого ученика, ведь ребята проявляли свои индивидуальные способности, советуясь друг с другом, споря либо соглашаясь [1:67]. Судя по проявленным эмоциям, ученики испытывали сильный интерес и даже восторг, а такие положительные переживания только помогают учебе и сберегают здоровье.

Целью следующей урочной деятельности было совершенствование навыков выявлять несоответствия аргументации и делать выводы из прочитанного или услышанного. Помимо заданий на обнаружение неточностей, таких как TRUE / FALSE / NOT GIVEN утверждений, учащиеся давали развёрнутые ответы на вопросы открытого типа. Ученики должны были решить, насколько автор убедителен в своих аргументах. Для этого был сформулированы вопросы открытого типа, требующие от учащихся выражения резонных суждений. До чтения либо слушания, чтобы помочь им в самостоятельной работе, учащиеся в парах обсуждали аргументы разных людей в пользу и против определённых идей. Они должны были найти аргументы и контраргументы, позволяющие утвердиться либо усомниться в безукоризненности представленных мнений, опираясь на собственный опыт и приводя примеры из своей жизни или из жизни других.

На предпоследнем этапе урока ученики совершенствовали навыки говорения. Хотя говорение — это продуктивный вид, данная речевая деятельность невозможна без слушания. Поэтому естественным образом ученики работали над достижением трёх целей: задавать вопросы по теме, выслушивать ответы и отвечать на вопросы и неожиданные комментарии, то есть вели коллаборационный диалог. В парах, они

рассказывали друг другу о собственных суждениях и взглядах. Ребята записывали свои вопросы и ответы партнёров, чтобы иметь опору в подготовке короткой речи на СОР и СОЧ. Помимо этой подготовки, была очевидна выраженность их спонтанной речи, когда в зависимости от заданного вопроса и данного ответа, логично вытекал следующий вопрос и соответственно следующий ответ. В этой устной коммуникации ученики были приближены к ситуации естественного общения.

На заключительном этапе с помощью рефлексии учащиеся оценивали собственную урочную деятельность, обосновывая свое мнение примерами [3:92]. После каждого урока мы просили перечислить то, что они узнали, что им особенно удалось, что бы они хотели изменить в уроке. Ниже представлены вопросы и ответы (для рефлексии на разных уроках).

1. Какой этап урока Вам понравился больше всего? Почему?

Ученик А

- Весь урок понравился, потому что было интересно, но если подумать об этапах, то, наверное, работа со словами.

Ученик В

- Мне понравился первый этап урока, когда работали со словами и грамматическими конструкциями. Это моё слабое место, честно говоря.

Ученик С

- Начало урока — игра. Сначала я растерялся, так как не все слова помнил, но это была игра и как-то незаметно я начал играть, вспомнил много слов и выучил ещё больше.

2. Что нового Вы узнали на уроке?

Ученик А

- Много новой академической лексики, collocations, словосочетаний, идиом.

Ученик В

- Был новый текст — по новому для меня материалу. Там была интересная информация, многое я смогу использовать в своих аргументах в СОР и СОЧ по говорению и письму.

Ученик С

- Оказывается многие слова можно употреблять с разными предлогами, и тогда значение меняется.

3. Какое задание было самым легким/трудным для Вас?

Ученик А

- Времени было мало на чтение. Мне следует больше практиковаться в выполнении такого рода заданий, чтобы ускориться в этом навыке.

Ученик В

- Первое задание определить True/False/Not Given было интересным, так как точную информацию нельзя было найти в тексте, надо было переварить её и решить результат. Второе задание по тексту для меня было легкое, все было понятно. Интереснее было выполнять третье задание. Там нужно было подумать, потому что я понимал, что от меня требуется моё мнение, а его надо убедительно выразить.

Ученик С

- Хотя и тяжело дались некоторые вопросы на

чтении, и я не понял логику одного из них. В конце урока, когда я обсуждал прочитанное с одноклассницей, она объяснила, почему автор сделал такие выводы. Я теперь тоже буду применять такой тип мышления при аргументировании.

4. Если бы Вам предложили что-нибудь поменять в уроке, какие изменения Вы бы внесли?

Ученик А

- Интересно менять партнёров при дискуссии или обсуждении услышанного. С одним и тем же человеком неинтересно разговаривать. Возможно, было бы более полезно обсудить тему даже с учениками других классов, а не только моей группы.

Ученик В

- Когда мы разговаривали, я бы предложил задавать вопросы разным ученикам на разных уроках, чтобы им оказать конкретную помощь, если они затрудняются, или поддержку, если они сомневаются.

Ученик С

- Я бы ничего не стал менять. Мне всё понравилось. Всё было интересно и полезно.

5. Чему Вы научились на уроке?

Ученик А

- Поняла, что перемены всегда к лучшему, какие бы они не были.

Ученик В

- Научился логически строить свою речь. Мой партнер помог мне в этом.

Ученик С

- Выучил новые слова, научился их применять в ответах. Научился отвечать на вопросы, стал более уверенным в ответах, потому что учитель подсказал, как нужно правильно строить аргументированное высказывание и похвалил меня.

При формативном оценивании учащихся, мы применяли наблюдение, самооценивание, оценивание друг друга с опорой на совместно разработанные критерии [4:36]. Несомненным явилось то, что интерактивно взаимодействуя во время обратной связи, учащиеся фокусировались на процессе обучения, определяли свои сильные и слабые стороны, анализировали результаты своей учебной деятельности, то есть проявили развитие саморегуляции - смогли управлять собственным обучением.

Анализ соответствующих данных по определению степени понимания учебной информации учениками позволил опираться на них для решения дальнейших задач обучения, принимая во внимание индивидуальные потребности. Ученики, видя прозрачно представленные количественные и качественные результаты обучения, были мотивированы на успех в обучении, им не пришлось догадываться о собственных нуждах, сами собой выстроились пути самосовершенствования, их уверенность в собственных силах возросла.

В нашей совместной практике по планированию и проведению уроков мы стремимся исключить «усреднение» учащихся, помогать тем, кто нуждается в помощи, уделять внимание одарённым ученикам. Работая в парах и группах, учащиеся уверенно повышают языковой уровень, развивают самостоя-

тельность. Предлагаемые задания и формы учебной работы находятся в зоне ближайшего развития учеников. Оказывая поддержку, мы намечаем последовательность ожидаемых от учеников действий, а уж они сами осуществляют их на представленном материале. Делая выводы, мы считаем, что интерактивное взаимодействие на уроке приносит плоды, проявляясь в умении учеников управлять собой, ставить конкретные цели, творчески решать проблемы.

Оценив нашу деятельность, мы решили чаще применять на уроках задания с разной степенью самостоятельности их выполнения. Нам следует организовать обучение таким образом, чтобы разные ученики проявляли самостоятельность на разных этапах выполнения задания. На ориентировочном этапе ученики познакомятся с заданием, уяснят его смысл, правила оформления. Затем часть учеников приступит к самостоятельному выполнению. Остальные с помощью учителя начнут анализировать способы решения или образец, на этом этапе ещё одна часть учеников начнёт работать самостоятельно. Те, кто испытывают затруднения, будут продолжать работу над заданием при поддержке учителя, причём сами ученики определяют момент, когда им пора самим закончить работу. Такая стратегия поможет учащимся раскрыть их индивидуальность, развить свои способности, проявить независимость. При максимальной самостоятельности нынешние ученики овладеют компетенциями, необходимыми для успешной реализации своих возможностей во время обучения на протяжении всей жизни.

Список использованных источников:

1. Витт Н.В. Фактор эмоциональности в обучении иностранному языку. Иностранные языки на специальных факультетах. 2018. - М.: МГПИИЯ.
2. Логинова А.В. Навыки преподавателя 21 века как условие и показатель качества образовательного процесса // Молодой ученый, 2015. №11. с. 1402-1405.<http://moluch.ru/archive/91/19393/>
3. A Taxonomy of Reflection: Critical Thinking For Students, Teachers, and Principals, 2010, <http://www.peterpappas.com/2010/01/taxonomy-reflection-critical-thinking-students-teachers-principals-.html>
4. Brookhart Susan M. How to Give Effective Feedback to Your Students, 2017, <http://perino.pbworks.com/f/Effective+Feedback.pdf>
5. Mercer N., Littleton K. Dialogue and the development of thinking. A sociocultural approach. Диалог и развитие мышления. Социокультурный подход. 2017. - NY.: «Routledge»
6. <https://nu.edu.kz/ru/>
7. <https://www.bme.hu/about-us?language=en>
8. <https://www.cityu.edu.hk/>
9. <https://international.khas.edu.tr/>

Диана Сатыбаевна АУБАКИРОВА,
Юлия Викторовна ВАРЮТА,
учителя английского языка Назарбаев
интеллектуальной школы физико-математического
направления
г. Кокшетау

Организация групповой формы работы в условиях дистанционного обучения на уроках математики, как средство формирования учебного сотрудничества

Аннотация

В статье представлена актуальность использования групповой работы на уроках математики при дистанционном обучении. Командный метод работы позволяет каждому учащемуся во взаимодействии с каждым из участников образовательного процесса успешно получить качественные знания и формировать навыки совместной работы, необходимые для жизни.

Ключевые слова: дистанционное обучение, командная работа, группирование.

Аннотация

Мақалада қашықтықтан оқыту барысында математика сабақтарында топтық жұмысты қолданудың өзектілігі көрсетілген. Топтық жұмыс әдісі әрбір оқушыға оқу үрдісіне қатысушылардың әрқайсысымен ынтымақтастық орнатырып, сапалы білім алуға және өмірге қажетті ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Тірек сөздер: қашықтықтан оқыту, топтық жұмыс, топтастыру.

Annotation

The article presents the relevance of the use of group work in mathematics lessons in distance learning. The team method of work allows each student in interaction with each of the participants of the educational process to successfully gain high-quality knowledge and form the skills of teamwork necessary for life.

Keywords: distance learning, teamwork, grouping.

Современная педагогическая деятельность позволяет выявить путем экспериментов в обучении, проведенных исследований наиболее эффективные методы работы с учащимися в быстро изменяющемся мире. Переход на дистанционное обучение создал проблему для педагогов: как учить, чтобы школьники не испытывали затруднений при изучении, особенно сложных тем, чтобы не терялось качество знаний, чтобы могли получить поддержку и от учителя, и от одноклассников; какие цифровые технологии использовать для мотивации учащихся, проведения обратной связи, выполнения домашних заданий, максимального задействования всех учащихся на уроке, быстрого оценивания выполненных заданий на уроке? При этом каждому учителю в условиях

дистанционного обучения приходилось осуществлять психолого-педагогическое сопровождение процесса социализации учащегося в применяемых адаптивных стратегиях.

Так как при дистанционном обучении на уроках не всегда есть возможность по разным причинам подключать одновременно все камеры, то возникает проблема в отслеживании учителем вовлечения каждого учащегося в учебный процесс, в дефиците коммуникации между учащимися. В связи с этим организация групповой работы и при дистанционном обучении является актуальной. Используя типологические группы учащихся: «продвинутые», «сильные», «базовые», определенные при очном способе обучения, и метод «кластерного группирования», который показал свою эффективность при этом же способе обучения, творческая группа учителей математики продолжила работу по исследованию применения групповой работы на уроке и при подготовке домашних заданий. [2]

«Кластерное группирование» позволяет формировать команду из учащихся с разными индивидуальными особенностями для дифференцированной работы, происходит интеграция взаимодействующих друг друга типов восприятия, возрастных особенностей, для того, чтобы, выполняя общую задачу, расти вместе в сотрудничестве и конкуренции.

В основу групповой формы работы при «кластерном группировании» были включены следующие основные этапы работы:

- предварительный срез знаний;
- формирование групп;
- выполнение одного и того же задания;
- работа в группах с помощью подмонок;
- проверка работ по образцу.

По итогам выполнения домашнего задания или проведенному тестированию с использованием приложения MS FORMS, сайт ЯКласс или программы Quizizz, учащиеся разбиваются на группы или пары, состоящие из учащихся одного или разного уровня усвоения знаний в зависимости от выполнения задач. Учащимся предлагаются задача и инструкции. Если учащиеся в группе одного уровня усвоения знаний, то для учащихся, требующих большей меры помощи, предлагается полная инструкция, для более сильных учащихся предло-

ставляется частичная инструкция, а «продвинутые» учащиеся выполняют задания без предоставления инструкции. При организации командной работы в дистанционном формате выделяются основные методические особенности: создание коммуникации и общения между обучаемыми в каналах, комнатах, чате MS TEAMS, WhatsApp; распределение ролей каждого члена группы; выделение вклада каждого учащегося в выполнение задания; оценивание. При этом в процессе работы групп над задачами, учитель может оказать индивидуальную помощь или поддержку каждой группе, посещая эти каналы или комнаты. Учащимся из «продвинутой» группы оказывалась помощь лишь на этапах поиска плана и обсуждения найденного решения. Для группы «сильных» учащихся помощь оказывалась и при подготовке к решению. Учащиеся из «базовой» группы нуждались в помощи на всех этапах решения задачи, при этом помощь и контроль учителя постепенно ослаблялась на этапе составления плана и записи решения. Любой из учащихся группы имеет возможность рассказать решение, выслушать вопросы и комментарии, получить оценивание по критериям. Для экономии времени учащимся для проверки правильности выполнения заданий предоставляется образец решения задачи или марк-схема. В процессе выполнения заданий учащимися учитель обязательно контролирует взаимодействие в группе между участниками, совместное обсуждение хода решения задачи и запись одним из членов группы решения на доске Miro или презентации. В противном случае, если задача разделяется на индивидуальные подзадачи для каждого обучаемого, работа перестает быть групповой и не способствует развитию коммуникации между участниками группы и теряется потребность и мотивация во взаимодействии и может оказаться так, что оценивается достижение только того учащегося, который индивидуально решил свое задание. [1]

Неоценимую пользу при дистанционном обучении оказали индивидуальные задания, четко направленные не только на проверку усвоения знаний учащимися, но и на оказание поддержки для преодоления конкретных ошибок. Индивидуальные задания предоставлялись на сайтах Liveworksheets, ЯКласс, Quizizz, в записной книжке MS TEAMS. Для того чтобы организовать данную работу, учителем ведется постоянный учет успеха или затруднений учащихся. Для этого используется личный журнал учителя, в котором фиксируются пробелы учащихся, форму ведения которого, каждый учитель определяет самостоятельно.

Исследование по эффективности применения групповой формы работы для повышения качества знаний учащихся учителя проводили и наблюдали среди учащихся 7, 11 и 12 классов. Учащиеся 7-х классов — новые дети, которые остро нуждались в коммуникации с учителями и одноклассниками, выпускной класс, где учитель заинтересован в результатах детей уже на выходе из школы, учащиеся 11-х классов с углубленным изучением предмета,

где также возникают определенные проблемы при изучении сложных тем. Был определен вопрос исследования «Как групповая форма работы влияет на качество решения алгоритмических и логических задач?». Стоит отметить здесь, что практически любая задача решается либо по алгоритму, либо логически, поэтому и исследование можно проводить на любом уроке, при изучении любой темы.

Сбор данных мы проводили с помощью:

1) листа наблюдения урока, где записывали данные о работе исследуемых учащихся (фокус-группа);

2) электронного анкетирования учащихся с целью изучения и проведения анализа их мнения по применению методик на уроке для дальнейшей работы;

3) работ учащихся, выложенных на различных платформах;

4) рабочего журнала для отслеживания результатов формативного оценивания, а электронного — суммативного оценивания.

Конечно, не в каждом классе и не у каждого учащегося мы наблюдаем положительную динамику в разрезе четвертей. Это говорит о том, что возникали трудности, связанные с дистанционным обучением: нехватка времени на отработку материала, насыщенная программа, неумение организовать самостоятельное обучение и т.д. В процессе исследования анализировались результаты и вводилась корректировка в методику обучения. Тем не менее, отвечая на вопрос исследования, можно ответить, что в целом получены положительные результаты в виде динамики качества знаний и наибольшего количества голосов в пользу групповой формы работы. А подтверждением нашего вывода является цитата из статьи Дженни Уэй (Jenni Way), что «Групповая форма работы может принести пользу всем детям в классе, как математически, так и социально, и легко адаптируется к большому числу тем в учебных программах по математике». [3]

Литература:

1. Вальдман И.А., Мерецков О.В. (2017). *Методические аспекты организации групповой работы обучаемых при реализации программ повышения квалификации в дистанционном формате*. Статья. - М. Открытое образование
2. Смирнов А.В. (2010). *Образовательные кластеры и инновационное обучение*. Монография. - Казань. Получено из: <https://bfkai.ucoz.ru/SMK/77.pdf>
3. Дженни Уэй. (2011). *Совместное решение проблем: возраст от 5 до 16*. Получено из: (<https://nrich.maths.org/2547>)

**Жулдуз Койбагаровна БАЙГАРИНА,
Галия Кариполлаевна БЕЙСЕНБАЕВА,
Алтын Жаксалыковна УВАЛИЕВА,
Людмила Николаевна УСМАНОВА,
учителя математики Назарбаев интеллектуальной
школы физико-математического направления
г. Кокшетау.**

Выигрышные методы и приемы дистанционного обучения на уроках истории и математики

Аннотация

Статья посвящена актуальной на сегодняшний день проблеме — реализации дистанционного обучения. В данной статье содержатся результаты, полученные при проведении цикла уроков-исследований. Авторами проведен анализ методов, используемых при традиционном и дистанционном обучении, и предложены более выигрышные стратегии развития исследовательских навыков учащихся на уроках истории и математики.

Аңдатпа

Мақала бүгінгі таңда өзекті мәселелердің біріне — қашықтықтан оқуды іске асыру мәселесіне арналған. Бұл мақалада зерттеу сабақтарының циклін өткізу барысында алынған нәтижелері қамтылған. Мақаланың авторлары дәстүрлі және қашықтықтан оқуда математика мен тарих пәндерінде қолданылатын әдістерге талдау жасап, оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытудың ең тиімді стратегияларын ұсынған.

Abstract

The article is devoted to the current problem — implementation of the distance learning. This article contains the results obtained by conducting the series of research lessons. The authors analyzed the methods used in traditional and distance learning, and proposed more winning strategies for the development of students' research skills in history and mathematics lessons.

История дистанционного обучения (далее ДО) берет свое начало со времени появления объявления Каллеба Филиппса в Бостонской газете в 1728 году, где он объявил о наборе на курсы стенографии путем обмена писем для всех желающих из разных уголков страны. Первые заочные школы были созданы в Соединенных штатах Америки в 1873 году. В первой половине XX столетия с появлением новых технологий процесс развития дистанционного обучения ускорился. На сегодняшний день в связи с пандемией коронавируса весь мир пользуется услугами ДО.

Что такое дистанционное обучение? В чем его особенности? Как можно выстроить систему дистанционного обучения? Как выдать материал урока, рассчитанный на сорок минут, за вдвое меньшее время? Какие методы и приемы будут более эффективны для подачи материала? Как организовать оценивание? Это только часть вопросов, которые стояли перед нами в начале старта ДО в апреле 2020 года. Так сказать, лишь верхушка айсберга. Тогда мы успокаивали себя тем, что четвертая четверть короткая по продолжительности, и основные темы уже изучены. Необходимо отметить, что действительно

но четверть пронеслась в эйфории чего-то нового: уроки по двадцать минут, отсутствие необходимости бежать с утра пораньше на работу, экономия времени, комфортные домашние условия и многое другое. Также учащиеся хорошо справились с написанием СОР и СОЧ. Казалось бы, что все замечательно, но ДО, как и любой другой вид обучения, имеет свои преимущества и недостатки. В мировой практике к преимуществам относят то, что учащиеся могут выбрать индивидуальный темп обучения; доступность образовательного учреждения в независимости от географического положения; мобильность, технологичность, социальное равноправие, относительная комфортность. Среди недостатков выделяют следующее: дефицит живого общения (контакт глаз, язык жестов, проявление эмоций); трудности в осуществлении индивидуального подхода к учащимся; отсутствие постоянного контроля за деятельностью обучающихся. Также ДО требует определенных условий: наличие у учащихся жесткой самодисциплины, самостоятельности и самосознательности вкупе с хорошей технической оснащенностью и высокой скоростью интернета.

Из собственного опыта можно отметить, что наблюдение уроков, анализ практики ДО, анкетирование фокус-группы выявляют практически те же плюсы и минусы. Среди преимуществ ДО учащиеся делили два аспекта: возможность заниматься дистанционно в условиях пандемии и повторный просмотр видеозаписи урока. Из недостатков ДО учащиеся отметили отсутствие живого общения и сложность выполнения практических заданий. На вопрос о наличии проблем, возникающих при ДО, ответы были следующие: «трудно самостоятельно разобраться в материале» «не сразу откладывается в памяти материал из-за того, что урок длится двадцать минут». Свои успехи при ДО учащиеся оценивают посредственно, считают, что знания не такие прочные, как при традиционном обучении. Ранее только 20% учащихся использовали дистанционное обучение.

Анализ данных анкетирования выявил опасность потери учащимися мотивации к обучению, и, как следствие, возможное снижение качества образовательного процесса. К тому же несмотря на формат обучения необходимо было продолжать развивать исследовательские навыки — учить выдвигать гипотезы, формулировать вопросы для исследования, планировать и проводить исследование, оценивать факты. В результате чего нами была выявлена проблема и сформулирована тема исследования: «Развитие исследовательских навыков при дистанционном обуче-

нии на уроках истории и математики, поиск методов и приемов качественного преподавания». Основная цель нашего исследования заключалась в том, чтобы найти приемлемые методы и приемы, которые бы обеспечили интерес у учащихся к учебной деятельности, и способствовали формированию навыков саморегуляции, так как самая большая трудность ДО заключается в том, что взаимодействие учителя и учащихся осуществляется на расстоянии посредством информационно-коммуникационных технологий.

Как и в любом исследовании, нами был произведен обзор литературы и интернет-источников. Кроме этого нашей автономной организацией было организовано огромное количество обучающих вебинаров по теории и практике ДО, но бесспорно, что основные практические навыки по работе в режиме онлайн мы получили посредством ежедневной рутинной работы, а также коллаборируя с коллегами-практиками, обсуждая свои первые успехи и промахи при ДО.

Рассмотрим пример из поурочного плана к уроку истории.

Традиционное обучение	Дистанционное обучение
Задание. Изучите учебный материал на стр. 48-50. Определите положительные и отрицательные изменения. Запишите в таблицу. Крестовые походы оставили больше положительных или отрицательных изменений? Аргументируйте свой ответ.	Задание. Выделите красным цветом экономические изменения, синим — политические, зеленым — религиозные, желтым — социальные. Сделайте вывод о том, какую область больше всего изменили Крестовые походы? Ответ аргументируйте.

Проанализируем два задания. При традиционном обучении учащимся приходилось из учебника извлекать необходимую информацию о положительных и отрицательных изменениях в мире после Крестовых походов, тогда как на ДО предлагается готовый текст с десятью изменениями, а учащимся необходимо «включить» критическое мышление и определить изменения по направлениям. Главная задача учащихся — искать аргументы и установить причинно-следственную связь. По данной аналогии можно перестроить множество заданий, что способствует экономии времени на уроке и отработке навыков установления причинно-следственной связи на уроках истории.

Схожая картина наблюдается и на уроках математики. Остро стоит вопрос о необходимости адаптации заданий в условиях ДО. Хочется отметить, что огромное значение имеет подготовительная работа учителя перед уроком. При ДО нужно продумать, как и где учащиеся будут выполнять задание, а также очень важен точный и подробный инструктаж до того, как учащиеся приступят к заданию в каналах или переговорных комнатах. Зачастую приходится делать заготовки к уроку, используя большое количество онлайн-досок, причем не все учащиеся имеют возможность работать на ноутбуках и стабильную скорость интернета. Все вышеперечисленное учитель должен держать в голове и распланировать до урока. При ДО нет места для спонтанных решений. Конечно же, при возникновении определенных обстоятельств учитель должен вносить коррективы в ход урока, но не в ущерб образовательному процессу.

Приведем пример еще одного эффективного метода на уроках истории — это «опережающее» задание.

Тема: «Какие сражения Второй мировой войны являются ключевыми?»

Исследование: «Какова роль военной науки и техники, военной стратегии в битвах Второй мировой войны?»

- 1 группа — Битва за Москву.
  - 2 группа — Сталинградская битва.
  - 3 группа — Курская дуга.
- Систематизируйте исследование в виде презентации (схема, диаграмма, график, таблица 2-3 слайда).

Критерии оценивания:

1. Указаны хронологические рамки битвы.
2. Место сражения/военной операции показано на карте.
3. Показана расстановка сил (рода войск, роль военной техники, военной стратегии).
4. Показан результат (каково влияние битвы/военной операции на исход войны).
5. Презентация результатов работы за 5 минут. (Соблюден тайм-менеджмент).

Практика показывает, что данный прием имеет свои плюсы и минусы. Большим плюсом является самостоятельная работа учащихся, работа в группе, составление презентации. Минусом данного приема является его частое использование, так как это наносит вред здоровью учащихся ввиду большой нагрузки. Для того чтобы провести урок с «опережающим» заданием нужен дополнительный урок для выдачи инструкций к уроку. Альтернативой является заблаговременная отправка инструкций по почте, что мало эффективно.

Анализ анкетирования выявил, что на уроках математики учащимся нравится работать с различного рода сайтами, которые позволяют «оживить» урок или, как сейчас модно говорить, внести интерактив. К тому же не стоит забывать, что наши учащиеся — это дети, которые родились и живут в XXI веке. Большинству из них присуще клиповое мышление: им сложно долго концентрироваться на чем-то определенном, а отсюда и проблемы с внимательностью, умением анализировать и критически мыслить. Итак, приведу лишь небольшой перечень сайтов, использованных нами с целью превращения уроков из скучных лекций с рассмотрением многочисленных примеров в «живые» уроки с предоставлением учащимся возможности участвовать в уроке, оценить свой уровень знаний и

получить обратную связь по своей деятельности на уроке.

Во-первых, это сайты, позволяющие провести на уроке викторины. В основном мы используем их в начале урока в качестве стартеров, которые позволяют не только провести интересную, красочную викторину, но и сразу же на уроке проанализировать, с какими заданиями дети справились хорошо, а где допустили ошибки. Данные сайты предоставляют мгновенную возможность проанализировать не только процент выполнения определенных заданий в виде информативных диаграмм, но и посмотреть, как справились с заданиями те или иные ученики. Здесь отображается не только, кто какие ответы выбрал, но и затраченное каждым учеником время на ответ.

Второй тип сайтов, которыми мы бы хотели поделиться, это сайты, предоставляющие возможность создания интерактивных рабочих листов. Они не только предоставляют быструю обратную связь учащимся, но и экономят время учителя.

Оба сайта предлагают разнообразный функционал по составлению заданий различных типов: тесты, как с выбором одного, так и нескольких правильных ответов, задания на установление соответствия, задания на определение истинности высказываний (Да/Нет, Истина/Ложь), выпадающий список с вариантами ответов, задания, предполагающие введение верных ответов, как коротких, так и длинных, причем для использования на уроках математики есть возможность использования редактора формул, где можно вводить дроби, степени, корни и другие математические выражения.

Третий тип сайтов — это различные интерактивные доски, которые имеют богатый арсенал от элементарных маркеров и ластика до набора геометрических фигур и различных встроенных функций. Например, Miro позволяет производить запись экрана, пока на доске выполняются записи.

Подводя итоги нашего исследования, необходимо отметить, что данная работа должна продолжаться. Большое значение при дистанционном обучении для учителя имеет знание педагогики и возрастной психологии. Хотелось бы процитировать понравившуюся в интернете лекцию, где говорится о мотивации учащихся к обучению: «...Для того чтобы студент включился в работу, нужно, чтобы задачи, которые ставятся перед ним в ходе учебной деятельности, были не только понятны, но и внутренне приняты, осознаны им, т.е. приобрели значимость для студента. Поэтому основным мотивом учения является внутренняя побудительная сила».

Именно мотивация к получению действительно прочных знаний является движущей силой для ДО, но в силу возрастных особенностей мотивация к обучению у учеников снижена, что сильно затрудняет процесс обучения. Доказательством служат результаты анкетирования, где учащимся нужно было изобразить ДО в рисунке.

На сегодняшний день дистанционное обучение — это вынужденная мера в условиях нестабильной обстановки из-за пандемии. Надеемся, что новый учебный мы год начнем в стенах школы.

Выводы:

Онлайн обучение эффективно если:

- осуществляем контроль за вниманием учащихся;
- обеспечиваем социальное общение;
- своевременно предоставляем обратную связь (в идеале по каждому виду деятельности);
- помним, что у учащегося срабатывает главный инстинкт самосохранения и любопытства, а также желание восхищаться и восхищаться.

Рекомендации:

1. На уроке больше должны работать учащиеся, чем учитель.
2. Учитель больше работает после уроков.
3. Учитель предоставляет качественный учебный материал.
4. Учитель консультирует, оказывает помощь, направляет учащихся.
5. Учитель берет на себя ответственность за достижение обучающимися планируемых результатов.

P.S.: Закономерным является вопрос: почему исследования ведут два учителя-предметника с разными направлениями обучения. Этому есть объяснение: кроме методической проблемы мы преследовали цель «подтянуть» учащихся, у которых снизилась мотивация к обучению, так как мы вели исследование в одном и том же классе, а также мы являемся критическими друзьями.

Рекомендуемая литература и интернет-источники

1. М. Аллен. «e-learning: Как сделать электронное обучение понятным, качественным и доступным». Издание на русском языке, перевод, оформление. ООО «Альпина Паблишер», 2016
2. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений /Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева. — М.: Академия, 2004
3. статья «Дистанционное обучение» [https://ru.wikipedia.org/wiki/Дистанционное_обучение#:~:text=Дистанционное%20обучение%20\(ДО\)%20](https://ru.wikipedia.org/wiki/Дистанционное_обучение#:~:text=Дистанционное%20обучение%20(ДО)%20)
4. Статья «Как организовать дистанционное обучение. План действия для учителя» https://marinakurvits.com/kak_organizovat_distancionnoe_obuchenie/
5. Статья «Педагогика и психология» <https://mipt.ru/education/chair/uchebno-nauchnyy-tsentr-gumanitarnykh-i-sotsialnykh-nauk/departament-sotsialno-politicheskikh-nauk/chitaemye-kursy/pedagogika-i-psikhologiya.php>
6. статья «6 факторов, которые влияют на вовлечение ученика в работу» Вовлечение ученика в работу на дистанционном обучении (marinakurvits.com)

Г.К. ЕРМУХАНОВА,

учитель истории.

А.Ж. ТОКСАНОВА,

учитель математики.

**Назарбаев интеллектуальная школа физико-математического направления,
г. Кокшетау.**

Применение стратегии интерактивного чтения на уроках английского языка

Абстракт

Целью данного исследования является повышение уровня мотивации к изучению английского языка. Основной задачей было изучение и исследование Стратегии интерактивного чтения, применение ее в практике и совершенствование навыков чтения у обучающихся, вследствие чего процесс чтения становится более продуктивным. Методология включает в себя внесение изменений в процесс обучения, апробирование данных стратегий при приобретении множества навыков и знаний, которые позволяют понять значение различных незнакомых слов в аутентичном тексте, как основного средства обучения. Как результат, использование различных техник показало, как можно интерпретировать один и тот же материал с различных ракурсов.

Актуальность данного исследования неоспорима, поскольку стратегии интерактивного чтения, примененные в процессе обучения, способствовали развитию навыков чтения у обучающихся, и помогли сделать процесс чтения более продуктивным. Изменения, внесенные в процесс обучения, показали эффективность данных стратегий при приобретении множества навыков и знаний, которые позволяют им понять значение различных незнакомых слов в аутентичном тексте, как основного средства обучения. Использование различных техник на одном занятии показало, как можно интерпретировать один и тот же материал с различных ракурсов. Основными этапами исследования явились как использование наиболее приемлемых эмпирических методов: наблюдение, сравнение, анкетный опрос, интервью; так и методов экспериментально-теоретического уровня таких, как эксперимент, анализ и синтез.

Ключевые слова: стратегия, интерактивное чтение, дивергентные вопросы, контекстные под-сказки, графические организеры, метапознание.

Придерживаясь ключевого принципа устойчивого развития международного социума *Думай глобально, действуй локально*, определившись с наиболее проблемным звеном в практике, было принято решение работать над развитием познавательного интереса учащихся и повышением мотивации к обучению. Благодаря рефлексии над собственным процессом обучения путем анализа ошибок итоговых тестов, было решено развивать навык чтения через использование интерактивных стратегий чтения. В процессе исследования были изучены и использованы стратегии интерактив-

ного чтения, которые используются при работе с различными видами текстов и способствуют эффективному развитию мотивации обучающихся к процессу обучения. Были апробированы методы и приемы обучения чтению на английском языке, способствующие становлению личности как материально-духовной целостности, которое развивается благодаря творческой преобразовательной активности личности в социокультурной среде.

Стратегии интерактивного чтения, примененные в процессе обучения, способствуют развитию навыков чтения у учащихся и помогают сделать процесс чтения более продуктивным. Они также предполагают приобретение множества навыков и знаний, которые позволяют понять значение аутентичного текста. Чтение — это сложная психолингвистическая деятельность, поэтому начало чтения — это длительный и сложный процесс, когда учащийся приобретает навыки различных перцептивных, сенсорных, языковых, когнитивных, метакогнитивных и социальных навыков. По-средством этого процесса обучающийся получает функциональные знания о целях, использовании и принципах системы письма.

В практике преподавания иностранного языка используются различные стратегии для понимания прочитанного. Стратегии чтения должны использоваться учителем в соответствии с их пошаговым применением на различных этапах урока. В качестве примера будут использоваться фрагменты книги Фрэнсис Элизабет Бёрнетт «Таинственный сад».

Стратегия **активизации предшествующих знаний** помогает вовлекать учащихся в дальнейший процесс обучения с помощью различных вопросов [1].

- Вопросы по выявлению предшествующих знаний помогают проверить фактические знания обучающихся;

- Дивергентные вопросы, то есть вопросы, на которые можно найти множество ответов, формулируют новое понимание учащегося на основе существующих знаний;

- Уточняющие вопросы провоцируют получение дополнительной информации;

- Эвристические вопросы определяют способность решать задачи;

- Стимулирование творческих мыслей обычно достигается с помощью изобретательских вопросов.

Стратегия **прогнозирования** — это стратегия, в которой читатели используют информацию из текста, включая заголовки, рисунки и диаграммы и свой личный опыт, чтобы предвидеть, что они

собираются прочитать или что будет дальше. Для прогнозирования обучающимся можно предложить прочитать заголовки двух последующих глав, посмотреть на картинки и предсказать события, которые произойдут дальше, обсуждая их в парах для развития навыка говорения.

Стратегия **поиска ключевых слов** помогает найти в тексте и извлечь информацию о:

- ключевых понятиях (первая встреча, инвалидная коляска, солнце, магия, голод);
- именах героев (Коллин, Дикон, Мэри, Бен, мистер Крейвен);
- местах событий (Европа, Йоркшир, сад, природа, на природе);
- времени и датах (весной, десять лет, впервые, той ночью, в конце лета);
- основных цифрах (десять лет, сотни миль);
- событиях (встреча в саду, беседа с Беном, Коллин стоит на ногах, дети не доедают, встреча с матерью Дикона, Арчибалд Крейвен встречает своего сына).

Улучшить навыки понимания прочитанного и получить более глубокое осмысление прочитанного текста, сознательно используя информацию для создания мысленных образов, помогает стратегия **визуализации**.

Использование **стратегии контекстных подсказок** может помочь выяснить значение незнакомых слов. Контекстные подсказки — это подсказки, которые предлагаются автором, чтобы помочь определить трудное или необычное слово в тексте. Существует как минимум четыре вида контекстных подсказок, которые довольно распространены:

- **синоним** или повторный контекстный ключ, который появляется в этом предложении;
- **антоним** или контрастная контекстная подсказка, который имеет противоположное значение, которое может раскрыть значение неизвестного термина;
- **определение** или объяснение неизвестного слова в последующем предложении;
- **пример**, используемый для определения значения термина при сравнении или контраста.

Стратегия вычленения значения слова имеет некоторую схожесть с предыдущей стратегией и означает, что читатель делает выводы во время чтения, используя имеющиеся знания и доказательства из текста. Это предполагает чтение между строк и определение значения термина со слов автора. Из первой встречи со словом мы узнаем лишь только одно значение, а затем, когда мы встречаем его в новом и другом контексте, узнаем все больше и больше его значений» [2].

Стратегия обобщения структуры рассказа с использованием ментальной карты способствует лучшему запоминанию событий из рассказа. В соответствии с требованиями данной стратегии учащиеся учатся определять следующие категории контента:

- Обстановка (Йоркшир, большой старый дом; выглядел темно и недружелюбно; за домом был запертый сад);
- Персонажи (Мэри, Марта, Дикон, Коллин, Бен, мистер Крейвен);
- События (Первое знакомство Коллина с садом, Бен увидел детей в саду);
- Проблемы (закрытый сад, больной мальчик);
- Решение (исследование секрета, поиск ключа, уборка сада и выздоровление мальчика).

Использование **стратегии графических организаторов** помогает читателям сосредоточиться на концепциях и их связи с другими концепциями. Графические организаторы помогают студентам читать и понимать учебники и иллюстрированные книги.

Метапознание или оценку понимания можно интерпретировать как «мышление о мышлении». В идеале, читатели используют метакогнитивные стратегии, чтобы думать и контролировать свое чтение [3].

- Перед прочтением читатели могут уточнить цель чтения и просмотреть текст.
- Во время чтения они могут контролировать свое понимание, корректируя скорость чтения в соответствии со сложностью текста и «исправляя» любые проблемы с пониманием, которые у них есть.

После прочтения они проверяют свое понимание прочитанного, соглашаясь или опровергая идеи и точку зрения автора. На эти вопросы можно ответить с их собственной точки зрения, опираясь на информацию в тексте.

Таким образом, современные условия требуют постановки и разработки вопроса о планомерной учебной работе с речевым произведением — текстом — как с целостным сложноорганизованным семантическим пространством.

В процессе исследования были достигнуты следующие результаты: были отмечены определенные положительные изменения в успеваемости обучающихся, однако, если они проявляли больший интерес к определенной стратегии чтения, то меньше интересовались иной; мотивация отдельных учащихся была очень низкой, в то время как мотивация других была намного выше. Это можно объяснить психологическими особенностями отдельных обучающихся. Сравнительный анализ успеваемости и участия ребят в эксперименте показал заметную положительную динамику при работе над текстом. Некоторые рекомендации с учетом полученного опыта для практикующего учителя по проведению исследования практики:

- Учащиеся самостоятельно определяют свои слабые стороны;
- На основе анализа сильных и слабых сторон, определяют сферу для улучшения;
- Учатся правильной постановке исследовательского вопроса;

- Проводят работу с ресурсами для нахождения ответов на поставленные вопросы;
- Изучают полезную информацию, отраженную в ресурсах, ведут записи;
- Готовят промежуточный отчет о проделанной работе с источниками;
- Выполняют практические задания по своему исследовательскому вопросу;
- Представляют наглядные доказательства — упражнения, задания, тесты, эссе, рассказы и прочие материалы для учителя;
- Готовят презентацию по исследуемому вопросу для сверстников и выступают по теме исследования;
- Получают обратную связь на свою работу, и предоставляют обратную связь для своих партнеров;
- Намечают планы по улучшению собственного обучения.

Использованная литература:

1. C.R. Adler, Seven Strategies to Teach Students Text Comprehension <http://www.readingrockets.org/article/seven-strategies-teach-students-text-comprehension>

2. R. Nordquist, Definition and Examples of Context Clues <https://www.thoughtco.com/context-clue-vocabulary-1689919>
3. И.И. Борисова, Развитие иноязычных речевых способностей учащихся подросткового возраста средствами литературного творчества disserCat
4. <http://www.dissercat.com/content/razvitie-inoazychnykh-rechevykh-sposobnostei-uchashchikhsya-podrostkovogo-vozrasta-sredstva#ixzz5hTFVROKI>
5. M. Markel, Effective Reading Strategies, Toronto: Nelson Thomson Learning <http://www.edu.gov.on.ca/eng/studentsuccess/thinkliteracy/files/Reading.pdf>
6. C.R. Adler, Seven Strategies to Teach Students Text Comprehension, <https://www.readingrockets.org/article/seven-strategies-teach-students-text-comprehension>

Б.К. ТУРГУМБАЕВА,
учитель английского языка Назарбаев
интеллектуальной
школы физико-математического направления
г. Кокшетау.

Enriching learners' vocabulary through online platforms in a distance learning environment

Abstract

Vocabulary learning is often perceived as quite difficult and boring by learners. This problem is especially acute in online education when it is difficult for teacher to monitor students' progress in acquisition of the topic specific vocabulary. This paper reports a study of the usefulness and effectiveness of online platforms in vocabulary learning for primary school, middle school and high school students.

Аңдатпа

Тіл байлығын дамыту процесі — оқушылар үшін қиын да күрделі, жалықтыратын үрдіс болып қабылданған. Сөздік қорды оқу және сіңіру — білім мекемелерінің қашықтықтан оқыту жүйесіне өткенде, мұғалімге білім алушының жаңа сөздік қорын бақылау қиынға соққанда үлкен мәселеге айналды. Мақалада бастауыш, орта және жоғары сынып сөздік қорын дамытуда онлайн платформалардың тиімділігі жайлы мәселе қозғалады.

Абстракт

Процесс заучивания новой лексики всегда расценивается изучающими иностранный язык как сложный и утомительный. Проблема изучения и

закрепления лексики встала особенно остро после перехода школ на дистанционное обучение, когда учителю сложно контролировать знание новой лексики учащимися. В статье рассматривается вопрос эффективности использования цифровых платформ для обучения лексике в начальной, средней и старшей школе в условиях дистанционного обучения.

Shift to online learning of Kazakhstani schools at the end of the 2019-2020 academic year made it more difficult for teacher to monitor students' progress in vocabulary acquisition. Furthermore, formative and summative assessment results proved students' poor knowledge of topic specific vocabulary covered during the online classes.

Vocabulary learning is a complex process as learners should acquire word's pronunciation, meaning, morphological and syntactic properties and has been often considered as quite difficult and boring by learners. However, learning vocabulary is a basic constituent of learning a language. Vocabulary knowledge undoubtedly has a great effect on the development of the four

basic language skills as increasing one's vocabulary improves reading and listening comprehension, speaking and writing skills. Because of the importance of vocabulary, much attention has been paid and many studies have been conducted to investigate effective vocabulary learning strategies.

In order to provide learners and teachers with better opportunities and a variety of activities, computers and the Internet have been put into use in the foreign language instruction and the positive effect of computer-assisted instruction on vocabulary acquisition has been reported in many studies. The studies under investigation compared the usefulness of online vocabulary teaching and the traditional methods in upper-intermediate Academic English class and for undergraduate students to answer the question, which vocabulary learning method or activity is more beneficial for vocabulary learning. The responses to this question still vary and there is no clear-cut answer; however, the studies showed that the learners better remembered the words studied online than through activity based lessons, which was evidenced by a follow-up post-test. In other words, the studies proved that online tools helped learners to foster vocabulary items when compared to other traditional or paper-based strategies or activities.

All considered, it was suggested to try to solve the issue of vocabulary learning for primary, middle and high school students through use of effective online tools. First of all, it was necessary to test numerous digital platforms in order to select appropriate ones for each level group; then use the platforms as supplementary tools for vocabulary learning.

To ensure valid and reliable data collection a number of instruments were utilized to accomplish triangulation. The study involved both quantitative and qualitative data collection methods including teachers' observation, mid-term and final survey and analyses of students' formative and summative assessments for writing and speaking, precisely their readiness to meet the criterion concerning the appropriate usage of subject-specific vocabulary. The survey contained two sections: closed-ended and open-ended questions. The Likert scale questions aimed to gauge the students' attitude towards the online tools' effectiveness in vocabulary enhancement whereas, an open-ended question encouraged the respondents to give a more detailed feedback regarding the intervention which subsequently helped introduce necessary adjustments.

Based on the results of the midterm survey, selected digital tools during the study permitted teachers to assign words so that learners could effortlessly exercise, revise, and play games with specific related vocabulary. The vast majority of students in the three level groups rated the use of these tools as effective and engaging. There were used predominantly the platforms that students felt were the most efficient: most primary school students chose the Quizizz platform; middle learners

prefer Wordwall and Kahoot; high school students find Quizlet (for reinforcing vocabulary), Liveworksheets, and Padlet (for longer writing) as most effective. Thus, the use of various online platforms proved it possible to interest students and motivated them for productive vocabulary acquisition.

The midterm survey also revealed discomfort that more than a third students experienced in the classroom when they could not cope with the task in a limited period of time. It was suggested that assignments should be completed not only in the classroom, but also as a home assignment. This helped reduce stress as students had more time to do the assignment and at the same time, they could complete the task several times consulting reference books and dictionaries.

According to the analyses of students' formative and summative assessment results in speaking and writing on the criterion of use of topic specific vocabulary, the students have successfully mastered the vocabulary within the school curriculum. The results acquired indicate that at the end of the teaching experiment, the levels of knowledge and skills of students in English vocabulary have increased by 37% collectively. The data obtained objectively indicate the positive impact of online platforms on the activation of the English vocabulary on the studied topics.

References:

- Kimkong Heng (2011). Effective Vocabulary Learning Strategies: Perspectives from Cambodian Students and Teachers. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/332142218>
- Ferit Kiliç kaya, Jaroslaw Krajka (2010). Comparative Usefulness of Online and Traditional Vocabulary Learning. The Turkish Online Journal of Educational Technology (9), 55-63. Retrieved from <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ898003.pdf>
- Florence W. M. Yip, Alvin C. M. Kwan (2007). Online vocabulary games as a tool for teaching and learning English vocabulary. Educational Media International (43), 233-249. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09523980600641445>
- Blachowicz, Camille L. Z., and Peter Fisher. (March 2004). Vocabulary Lessons. Educational Leadership, 66-69.
- Jick, T.D. (1979). Mixing Qualitative and Quantitative Methods: Triangulation in Action. Administrative Science Quarterly 24(4), 602-611.
- Creswell JW, Plano Clark VL. (2011). Designing and conducting mixed methods research. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Likert, R. (1932). A Technique for the Measurement of Attitudes. Archives of Psychology 140: 5-55

**Irina NURGALIEVA,
Olga KORNILOVA,
Olga PLYUSHKO,
Saltanat KARGULOVA,
english teachers of NIS Kokshetau c.**

Developing students' speaking skills by means of communicative strategies

Annotation

The article discusses the strategies that English teachers use to develop speaking skills. The development of these skills is relevant and shows the effectiveness of applied strategies as well as the activities that can be implemented and used in the classroom.

Key words

Speaking, methods, techniques, strategies, Lesson Study.

It is known that mastery of speaking skills is important for many second language learners; however, the teaching of this skill is problematic for many teachers because of the complexity of spoken interaction and a lack of consensus about what principled approaches should be adopted to teach speaking (Bygate, 2001). For teachers who deliver lessons using the Lesson study approach, it is important to be able to identify not only specific goals and objectives, but also the key idea of the research, a new approach that will solve the existing problem in the educational activities of students. The group of teachers wants to share with you their practical experience in the framework of Lesson Study. The aim of this study is to explore speaking (communicative) strategies and how they can be embedded to improve students' comprehensive skills; to analyze the effectiveness of defined strategies based on students' performance and to identify areas for improvement. This study was conducted according to the Lesson study design. Lesson Study is a classroom-based, collaborative mode of professional learning. It is 'a systematic investigation of classroom pedagogy conducted collectively by a group of teachers rather than by individuals, with the aim of improving the quality of teaching and learning' (Tsui and Law 2007, p. 1294).

The choice of the study of this skill was due to the fact that the results of the conducted monitoring and examinations showed that one of the language skills that caused difficulties for students is the skill of speaking. The main question of the study was "How do communicative strategies contribute to speaking skills development of students?" The technique of analyzing data was applied in this research was qualitative. The qualitative data were taken from observation sheet, interview, questionnaire and students workbooks. The investigation concluded with recommendations and implications for implementing the plan to improve speaking comprehensive skills through using communicative strategies.

In the beginning, the method of educational discussion and the method of transformational drilling were used to achieve the goal, with the help of which students tried to form complete and complex sentences when expressing their opinions and answering questions. A

transformational drilling strategy aims to transform a short answer or sentence into a more complex answer. This strategy helped students to give complete answers to the questions posed. Also discuss with classmates answering high-order questions.

The next step was to apply the strategy to develop the skills of analysis and synthesis. To do this, we used various diagrams in the lessons, such as fish bone and spider gram. Working with diagrams helped the students to understand the content of the text in more detail and analyze the information more deeply. The lessons used strategies such as working with keywords, identifying the basis of information in each section, where students also learned to analyze and draw conclusions. Such diagrams help students to independently work with text, analyze, draw conclusions and express their thoughts both in writing and orally.

The findings of the study showed the importance of improving students' speaking skills with the need of constant implementation and regular use of speaking strategies. There were some challenges in applying communicative strategies while completing speaking assignments.

In conclusion, based on the result of the research and the data found, it can be said that teachers should implement more communicative strategies to improve students' speaking skills and set smart goals as a group with objectives and activities to achieve students' better performance of speaking skills. It worth revisiting communicative strategies and modifying them in order to identify appropriate and effective strategies that can be used during the lessons, to enhance students' comprehensive skills.

References:

1. Colon-villa, L. (1997). Storytelling in the ESL Classroom.
2. Larsen, Diane. Freeman. 2000. Technique and Principle in Language Teaching. Oxford University Press.
3. Seliger, H.W. and Shohamy, E (1997). Second Language Research Methods. - New York: Oxford University Press.
4. Skehan, P. 1998. A Cognitive Approach to Language Learning. Oxford University Press.

Ayazhan Zhumabekovna ABDULMANOVA,
Askhat Yerzhanovich KAIRAT,
Zhanar Mergaliyevna ORDABAYEVA,
Aliya Yeskenovna SERGALIYEVA,
english teachers
Nazarbayev intellectual school of physics and
mathematics.
Kokshetau c.

Development of primary students' writing skills in online teaching

Annotation

This article is aimed to describe research materials on developing writing skills of the 5th grade learners of NIS Kokshetau during online teaching. The technique of collecting the research data uses observation and analyzing the Process Writing approach with model providing to enhance the writing skills of the students.

Аннотация

Данная статья описывает результаты исследовательского материала по развитию навыков письма в условиях дистанционного обучения учеников 5-го класса НИШ г. Кокшетау. Техника сбора данных исследования использует наблюдение и анализ стратегии Process Writing с предоставлением образца письменного текста для улучшения навыков письма учащихся.

Аңдатпа

Бұл мақалада Көкшетау қаласындағы НЗМ 5-сынып оқушыларының қашықтан оқу кезеңіндегі жазу дағдыларын дамыту бойынша зерттеу материалдарының нәтижелері сипатталған. Оқушылардың жазушылық дағдыларын жақсарту үшін, зерттеу мәліметтерін жинау әдісі, жазылым үлгісін ұсына отырып, Process Writing техникадан тұрады.

“For some people writing often comes easily, others find it a continued struggle. Some people find writing a strain, others a release. Students very often find it hard to compose a piece of writing, since they do not know the write words, they do not know the write grammar or they are not good at composing or organizing. Sometimes they cannot even think of anything to write.”

Zadie Smith, an English novelist, essayist, and short-story writer.

There are four basic language skills: listening, reading, speaking and writing.

Writing is a means of communication made possible through graphic symbols arranged to form words which are arranged to form phrases and sentences. The sentences are logically and grammatically connected to form a piece of writing.

Writing skills include all the knowledge and abilities related to expressing ideas through the written word. Writing skills are important part of communication. They are important because they allow people to get a point across without being physically

present. And it plays a great role nowadays, during the COVID-19 pandemic.

Good writing skills are essential in all the spheres of the civilized World. To communicate clearly and meaningfully we need to learn, practice and apply writing skills. The better you write, the better you are understood. Learning to write well requires time and practice. From primary to academic students, and beyond, writing is a skill that everyone can work on to improve communication skills and understanding of how language works. Poor writing skills create poor first impressions and the aim of every teacher is to improve learners' writing skills not to allow the students make grammar or spelling mistakes. Learning how to write short paragraphs, essays and short letters or postcards is one of the terrible experiences for students, especially upper primary learners. However if students do not attempt to learn writing skills at a young age they will meet difficulties later, when they grow up.

To make learners' writing more productive and correct, in my teaching practice I used Process writing method. 'Process writing' is a way of dividing up what learners must do when they write a text into different stages. The aim of my research is not just to reach best results in learners' marks, but the most important goal is to teach the students the writing skills they will be able to apply wherever they are and whatever they write. The reason that I chose this strategy is that it's my believe it can help me reach the objectives set. There are different models of Process writing that you can follow, but I applied one of the most basic, consisting of 3 parts: Before writing, While-writing and After-writing stages.

At the first stage of process writing students get the ideas and brainstorm. They organize the ideas, making a plan in their mind on about what they are going to write. It is agreed that written communication should be carefully planned and convention bound which allows to be understood and make sense.

Children have the best imagination. Despite this teachers are to help them at each step of every lesson and even beyond school. Thus, under conditions of online education learners get support at every lesson via Internet. Participating in lessons before a writing task my students are given hints, some pictures or expressions for brainstorming. This is aimed to help students organize the ideas. For example, during the 4th term the 5th grade students studied topic about

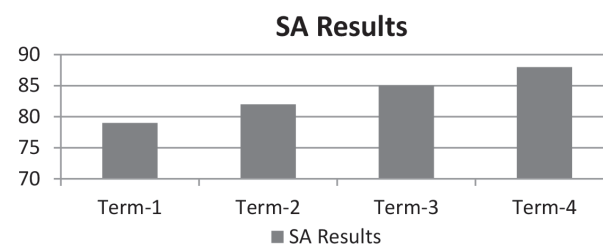
Sports. At the beginning of the lesson on writing learners were given pictures of different sport kinds. In the slides of the teacher's presentation learners also could find the list of words and expressions (some sport rules and equipment). This technique is efficient with any topic you study. After introducing this topical material learners were asked to make up sentences with it. Afterwards, when we had activated the vocabulary, we tried to revise the structure of a needed writing. For instance, if the task was to write a letter, students recalled the structure of a letter: Greeting, Introduction paragraph, Body of the letter, Conclusion and Signature. This helped all the learners to refresh their knowledge and produce a logically correct piece of writing. At this very stage I showed an example, which was a model for their writing, it could be a letter, an essay, a description of something, etc.

During the second step of the Process writing strategy students wrote the first draft. At this stage students made a text, putting down on paper all the organized ideas. A good piece of writing should be coherent and cohesive, that is why this stage of process writing is of most importance. All the thoughts and ideas gathered during before-writing should be logically converged in the text. They could sometimes send their works to the teacher to get some recommendations on the writing. Here during the pandemic we used Whatsapp messaging app, which always gave us opportunities to exchange not only text messages, but photos, voice messages and calls as well. Methodology and the process of choosing a technique of teaching writing aim to make students think about their writing –from grammar, spelling and punctuation, to how to plan their writing, and the various processes and checks to go through before passing their work back to me. Correct grammar, punctuation and spelling are key in written works. Even if a student is completely sure about his excellent knowledge of spelling and grammar rules, it is obligatory to know that he should double-check or proof-read his writing. One more trick for checking and improving a written work is to read it aloud. Reading text forces a writer to slow down and pick up problems with the flow that eye would otherwise skip over. That is the reason why I always asked my students if they had read their writing before they sent it to me.

The third step of Process writing method is after-writing. At this stage of writing process students revise

all the written material, taking into account the entire teacher's recommendations and edit the final version. Before producing the final writing students were also asked to proofread and revise all they had written.

Thus, during this year I tried to monitor the progress of my students' writing skills by providing tests once in each term and by analyzing their written works at the end of the units or terms. As the result, we may see in the table below, that this kind of productive skills has been increased by the end of the year. It is not 100 percent, but 88, which is a perfect result too.

So the findings of my research do prove the hypothesis that writing across the curriculum, held in three stages of Process Writing and containing a writing model can improve writing skills of upper primary learners. My observations show that this strategy does support students' productive skills while they put their ideas in a written form. The very research will be held during next year for further investigations and discoveries in this field.

Whatever age or level your learners are, a pen and paper or during online learning keyboard and screen can be a great friend to them.

References:

1. <https://www.skillsyouneed.com/writing-skills.html>
2. <https://www.cambridge.org/elt/blog/2020/06/24/developing-writing-skills-learners-all-ages/>
3. <https://www.grammarly.com/blog/how-to-improve-writing-skills/>
4. Badger R. & White G. (2000). A process genre approach to teaching writing.

AIGUL ASKAROVA,
teacher of english, Nazarbayev intellectual
school of physics and mathematics.
Kokshetau c.